

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง ข้าวไทย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จังหวัดสุพรรณบุรี ครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การพัฒนาหลักสูตร

- 1.1 ความหมายของการพัฒนาหลักสูตร
- 1.2 หลักการพัฒนาหลักสูตร
- 1.3 รูปแบบการพัฒนาหลักสูตร
- 1.4 กระบวนการพัฒนาหลักสูตร
- 1.5 คุณลักษณะของหลักสูตรที่ดี

2. หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

- 2.1 วิสัยทัศน์
- 2.2 หลักการ
- 2.3 จุดมุ่งหมาย
- 2.4 สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน
- 2.5 คุณลักษณะอันพึงประสงค์
- 2.6 สาระและมาตรฐานการเรียนรู้
- 2.7 การวัดและประเมินผลการเรียนรู้

3. การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

- 3.1 ความหมายของหลักสูตรท้องถิ่น
- 3.2 ความสำคัญของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
- 3.3 แนวทางการดำเนินงานจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น
- 3.4 กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

4. ข้าวไทย

- 4.1 ประวัติข้าวไทย
- 4.2 วัฒนธรรมข้าวและพิธีกรรมข้าวไทย
- 4.3 ชนิดของข้าวไทย
- 4.4 เครื่องมือเครื่องใช้ในการทำนาข้าว
- 4.5 การปลูกข้าว

- 4.6 วิวัฒนาการพันธุ์ข้าวไทย
- 4.7 การบริโภคข้าว
- 4.8 ผลผลิตและการแปรรูปจากข้าว
- 4.9 การค้าข้าวของไทย
- 4.10 การอนุรักษ์ข้าวไทย
- 5. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
 - 5.1 ความหมายของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
 - 5.2 การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
 - 5.3 ขั้นตอนการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
 - 5.4 แนวทางในการวัดและประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
 - 5.5 ทักษะการปฏิบัติกิจกรรม
- 6. เจตคติต่อข้าวไทย
 - 6.1 ความหมายของเจตคติ
 - 6.2 วิธีการวัดเจตคติ
- 7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 7.1 งานวิจัยภายในประเทศ
 - 7.2 งานวิจัยต่างประเทศ

การพัฒนาหลักสูตร

1. ความหมายของการพัฒนาหลักสูตร

มีนักการศึกษาทั้งต่างประเทศและชาวไทยได้ให้ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรไว้หลายท่านแตกต่างกันออกไปตามทัศนะ ความเชื่อ แนวคิด ปรัชญา และประสบการณ์ดังนี้ ทาบา (Taba, 1962, p.454) ได้กล่าวไว้ว่าการพัฒนาหลักสูตร หมายถึงการเปลี่ยนแปลง และการปรับปรุงหลักสูตรเดิมให้ได้ผลดียิ่งขึ้นทั้งในด้านจุดมุ่งหมายการจัดเนื้อหาวิชา การเรียนการสอน การวัดและการประเมินผลอื่นๆ เพื่อให้บรรลุถึงจุดหมายอันใหม่ ที่วางไว้ การเปลี่ยนแปลงหลักสูตร เป็นการเปลี่ยนแปลงทั้งระบบ ตั้งแต่จุดหมายและวิธีการ การเปลี่ยนแปลงครั้งนี้มีผลกระทบทางด้านความคิดและความรู้สึกของผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย

กู๊ด (Cartar V. Good, 1973, pp. 157 - 158) ได้ให้ความหมายว่า การพัฒนาหลักสูตรเกิดขึ้นได้ 2 ลักษณะ คือ การปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงหลักสูตร การปรับปรุงหลักสูตรเป็นวิธีการเพื่อให้เหมาะสมกับโรงเรียนหรือระบบโรงเรียน จุดมุ่งหมายของการสอน วัสดุอุปกรณ์ วิธีสอน รวมทั้งการประเมินผล ส่วนการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรหมายถึงการแก้ไขหลักสูตรให้แตกต่างไปจากเดิม เป็นการสร้างโอกาสทางการศึกษาขึ้นใหม่

เซเลอร์, และอเล็กซานเดอร์ (Saylor 1, & Alexander, 1974, p. 7) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรว่า หมายถึงการจัดทำหลักสูตรเดิมที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้น หรือเป็นการจัดทำหลักสูตรใหม่โดยไม่มีหลักสูตรเดิมอยู่ก่อน การพัฒนาหลักสูตรอาจหมายถึงการสร้างเอกสารอื่นๆ สำหรับนักเรียนด้วย

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2525, หน้า 9 -10) กล่าวว่าการพัฒนาหลักสูตรคือ การพยายามวางโครงการที่จะช่วยให้นักเรียนได้เรียนรู้ตรงตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ หรือการพัฒนาหลักสูตร และการสอนคือระบบโครงสร้างของการจัดโปรแกรมการสอน การกำหนดจุดมุ่งหมาย เนื้อหาสาระ การปรับปรุงตำรา แบบเรียน คู่มือครู และสื่อการเรียนต่างๆ การวัดและการประเมินผลการใช้หลักสูตรการปรับปรุงแก้ไข และการให้การอบรมครูผู้ใช้หลักสูตรให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของ การพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน รวมทั้งการบริหารจัดการและการให้บริการหลักสูตร

สัจจ อุทรานันท์ (2532, หน้า 30) กล่าวว่าการพัฒนาหลักสูตรมีความหมายอยู่ 2 ลักษณะ คือ การทำหลักสูตรที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้นหรือสมบูรณ์ขึ้น และการสร้างหลักสูตรขึ้นมาใหม่โดยไม่มีหลักสูตรเดิมเป็นพื้นฐาน

กรมวิชาการ (2540, หน้า 31- 32) กล่าวถึงการพัฒนาหลักสูตรว่าหมายถึง การปรับปรุงกรรมการเรียนการสอนหรือกิจกรรมเสริม การปรับหรือเพิ่มเติมรายละเอียดเนื้อหาวิชา การจัดทำรายละเอียดเนื้อหาวิชาขึ้นใหม่ และการพัฒนาสื่อการเรียนการสอน

กาญจนา คุณารักษ์ (2540, หน้า 291) ได้กล่าวว่าการพัฒนาหลักสูตรเป็นกระบวนการวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทุกประเภท เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามความมุ่งหมายและจุดประสงค์ที่กำหนดไว้

พิสมัย ถีตะแก้ว (2541, หน้า 47) ได้กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตรมีความหมาย 2 ลักษณะ คือ 1) การปรับปรุงหลักสูตร หมายถึง การปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรเดิมที่มีใช้อยู่แล้วให้ดีขึ้น มีความสมบูรณ์ และเหมาะสมยิ่งขึ้น 2) การเปลี่ยนแปลงหลักสูตรหมายถึง การสร้างหลักสูตรใหม่ขึ้นมาแทนหลักสูตรเดิมซึ่งจะแตกต่างจากหลักสูตรเดิมทั้งระบบ

จิตรา ชุมณี (2545, หน้า 21) ได้ให้ความคิดเห็นว่าการพัฒนาหลักสูตร หมายถึงการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหลักสูตรที่มีอยู่แล้วให้ดียิ่งขึ้น เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพความต้องการของผู้เรียน

จากข้อความดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า การพัฒนาหลักสูตร หมายถึง การสร้างหรือการเปลี่ยนแปลง และการปรับปรุงหลักสูตรที่มีอยู่แล้วให้ดียิ่งขึ้นในลักษณะการเพิ่มรายละเอียด หรือการปรับปรุงกรรมการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ เพื่อการจัดกระบวนการการศึกษาอย่างเป็นระบบ และรวมถึงเป็นการสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ให้กับผู้เรียน การชี้ให้เห็นจุดประสงค์ของการศึกษาเล่าเรียน และอื่นๆ อีกหลายประการอันเป็นผลให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และสร้างความเจริญงอกงาม

ในทุกด้านให้กับผู้เรียน หรืออาจจะกล่าวได้อีกอย่างหนึ่งว่าผลิตผลโดยตรงของกระบวนการพัฒนาหลักสูตรก็คือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียน การพัฒนาหลักสูตรเป็นสิ่งที่นักการศึกษา ครูอาจารย์จะต้องดำเนินการอยู่เสมอจนเป็นกิจนิสัย จะกระทำทุกครั้งเมื่อสังคมมีสิ่งหนึ่งสิ่งใดเปลี่ยนแปลงไปโดยเฉพาะสิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปนั้นจะทำให้ผู้เรียนได้เพิ่มพูนประสบการณ์ขึ้นมาใหม่ และพร้อมที่จะนำประสบการณ์และความรู้ที่เกิดขึ้นมานั้น ไปพัฒนาคนและสังคมให้เจริญงอกงามยิ่งขึ้น ในที่นี้การพัฒนาหลักสูตรหมายถึงการปรับปรุงหลักสูตรในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ช่วงชั้นที่ 2 ในลักษณะการเพิ่มรายละเอียดหรือปรับกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายที่กำหนด

2. หลักการพัฒนาหลักสูตร

การพัฒนาหลักสูตรเป็นกระบวนการที่สำคัญอย่างหนึ่งหากต้องการให้หลักสูตรมีคุณภาพ และสอดคล้องกับความต้องการของบุคคล และสภาพของท้องถิ่นผู้พัฒนาจะต้องศึกษาหลักการพัฒนาหลักสูตรให้ละเอียดดังที่ได้มีนักการศึกษาได้กล่าวไว้ดังนี้

ธำรง บัวศรี (2532, หน้า 129) ได้กล่าวถึงการพัฒนาหลักสูตรว่า การจัดทำหลักสูตรแม่บท หรือหลักสูตรระดับชาติจะต้องจัดทำหลักสูตรต้นแบบเสียก่อน เพื่อนำไปทดลองและแก้ไข จนแน่ใจว่าสามารถใช้ได้โดยทั่วๆ ไป และได้เสนอแนวทางการจัดทำหลักสูตรไว้ว่าในการพัฒนาหลักสูตรจะต้องมีการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของหลักสูตร กำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร กำหนดรูปแบบและโครงสร้างของหลักสูตร กำหนดจุดประสงค์เลือกเนื้อหาวิชา จัดทำวัสดุและสื่ออุปกรณ์การเรียนการสอน กำหนดประสบการณ์เรียนรู้ กำหนดยุทธศาสตร์การเรียนรู้ และประเมินผลการเรียนรู้ เพื่อปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม

ปราโมทย์ จันทร์เรือง (2550, หน้า 38 – 39) กล่าวว่าไว้ว่า การพัฒนาหลักสูตรเป็นกระบวนการที่มีขั้นตอนต่างๆ อย่างเป็นระบบระเบียบดังนั้นการจะพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของบุคคลและสถานภาพของท้องถิ่น ควรมีหลักการในการพัฒนาหลักสูตร ดังต่อไปนี้

1. การพัฒนาหลักสูตรเป็นงานที่ซับซ้อน จำเป็นต้องใช้ข้อมูลที่ถูกต้องและเชื่อมั่นได้ โดยอาศัยวิธีการสำรวจ ศึกษา วิเคราะห์และวิจัย เพื่อให้ได้หลักสูตรที่เหมาะสมกับบุคคลและท้องถิ่น

2. การพัฒนาหลักสูตรจำเป็นต้องมีการดำเนินงานเป็นระเบียบแบบแผนต่อเนื่องกันไป เริ่มตั้งแต่การวางจุดมุ่งหมายในการพัฒนาหลักสูตรนั้นจนถึงการประเมินผล การพัฒนาหลักสูตร ในการดำเนินงานนั้นจะต้องคำนึงถึงจุดเริ่มต้นการเปลี่ยนแปลงว่า การพัฒนาหลักสูตรจะเริ่มที่จุดใดจะเป็นการพัฒนาส่วนย่อยหรือการพัฒนาทั้งระบบจะดำเนินการอย่างไรในขั้นต่อไป เหล่านี้เป็นสิ่งที่ผู้มีหน้าที่ในการพัฒนาหลักสูตร ไม่ว่าจะเป็นผู้เชี่ยวชาญทางด้านการจัดหลักสูตรครูผู้สอนหรือนักวิชาการทางด้านการศึกษาและบุคคลต่างๆ ที่

เกี่ยวข้องจะต้องร่วมมือกันพัฒนาอย่างรอบคอบ และดำเนินการอย่างมีระเบียบแบบแผนที่ละขั้นตอน

3. การพัฒนาหลักสูตรควรมีการประสานงานกันอย่างกว้างขวางระหว่างนักพัฒนาหลักสูตร นักบริหาร นักวิชาการแต่ละสาขา ศึกษานิเทศก์ ครูผู้สอนและบุคคลในอาชีพต่างๆ

4. การพัฒนาหลักสูตรต้องจัดสภาพการทำงานให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ โดยยึดหลักการทำงานแบบประชาธิปไตย

5. การพัฒนาหลักสูตรจะต้องรวมถึงผลงานต่างๆ ทางด้านหลักสูตรที่ได้ขึ้นมาให้อย่างมีประสิทธิภาพ ไม่ว่าจะเป็นเอกสารหลักสูตร เนื้อหาวิชา การทำการทดสอบหลักสูตร การนำหลักสูตรไปใช้ หรือการจัดการเรียนการสอน

6. การพัฒนาหลักสูตรให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ โดยยึดหลักการทำงานแบบประชาธิปไตย

7. การนำหลักสูตรที่พัฒนาไปทดลองก่อนนำไปใช้ เป็นสิ่งที่จำเป็นที่พึงควรกระทำอย่างยิ่งเพื่อปรับปรุงหลักสูตรให้เหมาะสม และเวลาพัฒนาอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอตลอดเวลา เพราะหลักสูตรมีลักษณะเป็นพลวัต (dynamics) ย่อมต้องมีการพัฒนาปรับปรุง แม้แต่ในขณะที่ใช้หลักสูตร

8. การพัฒนาหลักสูตรจำเป็นต้องมีผู้นำที่เชี่ยวชาญและมีความสามารถในการพัฒนาหลักสูตรเป็นอย่างดี และต้องคำนึงถึงระยะเวลา บุคลากร งบประมาณ และการจัดการที่เหมาะสม

จึงสรุปได้ว่า การพัฒนาหลักสูตร เป็นเรื่องที่สลับซับซ้อนมีกระบวนการที่มีขั้นตอนต่างๆ อย่างเป็นระบบระเบียบ จำเป็นต้องใช้ข้อมูลที่ถูกต้องและเชื่อมั่นได้ ควรมีการประสานงานกันอย่างกว้างขวางระหว่างนักพัฒนาหลักสูตร นักบริหาร นักวิชาการแต่ละสาขา ศึกษานิเทศก์ ครูผู้สอน และบุคคลในอาชีพต่างๆ เพื่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ โดยยึดหลักการทำงานแบบประชาธิปไตยและมีการนำหลักสูตรที่พัฒนาไปทดลองก่อนนำไปใช้ โดยผ่านการพิจารณาของผู้นำที่เชี่ยวชาญและมีความสามารถในการพัฒนาหลักสูตรเป็นอย่างดี และต้องคำนึงถึงระยะเวลา บุคลากร งบประมาณ และการจัดการที่เหมาะสม จึงจะประสบผลสำเร็จตามจุดหมาย

3. รูปแบบของการพัฒนาหลักสูตร

ในการวางแผนหลักสูตรนั้นต้องคำนึงถึง สังคม ปรัชญาการศึกษาและผู้เรียน ตลอดจนการเรียนรู้บุคคลที่ทำหน้าที่วางแผนพัฒนาหลักสูตรจะต้องประกอบด้วยบุคคลหลายฝ่ายร่วมมือร่วมใจกันนับตั้งแต่นักการศึกษา นักวิชาการนักวิจัยบริหาร ครูผู้สอน นักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชนเพื่อที่จะให้กระบวนการพัฒนาหลักสูตรดำเนินไปจนบรรลุผลสูงสุดรูปแบบของการพัฒนาหลักสูตรส่วนมาก จะพัฒนามาจากแนวคิดของนักการศึกษาชาวต่างประเทศ ซึ่งแต่ละรูปแบบจะมีรายละเอียดที่แตกต่างกันออกไป แต่กระบวนการและขั้นตอนควร

ประกอบด้วยการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานซึ่งประกอบด้วยปรัชญาทางการศึกษาผู้เรียน สังคม สภาพแวดล้อม เทคโนโลยีและอื่นๆ เพื่อนำมากำหนดจุดมุ่งหมายและเนื้อหาสาระและ ประสพการณ์การเรียนรู้จัดลงในหลักสูตรแล้วนำหลักสูตรไปทดลองใช้เพื่อหาข้อบกพร่อง เพื่อนำมาแก้ไขให้ได้หลักสูตรที่สมบูรณ์และนำไปใช้ สุดท้ายทำการประเมินผลหลักสูตรและนำผล การประเมินไปปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรต่อไป กระบวนการพัฒนาหลักสูตรจะเป็นไปอย่าง ต่อเนื่องโดยนำแนวคิดของนักการศึกษา เช่น

รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของไทเลอร์ (Tyler, 1950, p. 1) แนวคิดพื้นฐาน ในการพัฒนาหลักสูตร คือ หลักการและเหตุผลในการจัดการหลักสูตรและการสอนนั้นควร จะตอบคำถามพื้นฐาน 4 ประการ คือ 1) มีความมุ่งหมายทางการศึกษาอะไรบ้างที่โรงเรียน ควรจะแสวงหา 2) มีประสพการณ์ทางการศึกษาอะไรบ้างที่โรงเรียนควรจัดขึ้นเพื่อให้บรรลุ จุดประสงค์ที่กำหนดไว้ 3) จะจัดประสพการณ์ทางการศึกษาอย่างไร จึงจะทำให้การสอนมี ประสิทธิภาพ 4) จะประเมินประสิทธิผลของประสพการณ์ในการเรียนอย่างไร จึงจะตัดสินใจได้ ว่าบรรลุถึงจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ ไทเลอร์ได้วางรูปแบบโครงสร้างหลักสูตรโดยเริ่มจาก

1. การกำหนดจุดมุ่งหมาย ก่อนจะกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตรอย่างกว้างๆ นั้น จะต้องอาศัยข้อมูลจากแหล่งต่างๆ เช่น แหล่งแรกคือสังคม ได้แก่ ค่านิยม ความเชื่อ และแนวปฏิบัติในการดำรงชีวิตในสังคม โครงสร้างที่สำคัญในสังคม และความมุ่งหวังทาง สังคม แหล่งข้อมูลที่สองเกี่ยวกับผู้เรียนซึ่งเกี่ยวข้องกับความต้องการ ความสนใจ ความสามารถและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่ประเทศชาติต้องการ แหล่งข้อมูลที่สาม คำนแนะนำของผู้เชี่ยวชาญสาขาต่างๆ

2. การเลือกและจัดประสพการณ์การเรียนรู้

2.1 ผู้เรียนควรมีโอกาสฝึกพฤติกรรมเรียนรู้เนื้อหาตามที่ระบุไว้ในจุดประสงค์

2.2 กิจกรรมและประสพการณ์นั้นควรจะทำให้ผู้เรียนพึงพอใจที่จะปฏิบัติตาม พฤติกรรมที่ได้ระบุไว้ในจุดประสงค์

2.3 กิจกรรมและประสพการณ์นั้นควรจะอยู่ในขอบข่ายความพอใจที่พึงปฏิบัติได้

2.4 กิจกรรมและประสพการณ์หลายๆ ด้านของการเรียนรู้อาจนำไปสู่ จุดประสงค์ที่กำหนดไว้เพียงข้อเดียว

2.5 ในทำนองเดียวกันกิจกรรมและประสพการณ์การเรียนรู้เพียงหนึ่งอย่าง อาจตอบสนองจุดประสงค์หลายๆ ข้อได้ นอกจากนี้ไทเลอร์ยังเน้นถึงการจัดประสพการณ์ การเรียนรู้ว่าต้องคำนึงถึงความสัมพันธ์ในด้านเวลาต่อเวลา และเนื้อหาต่อเนื้อหา (ปราโมทย์ จันทรเรือง (2550, หน้า 42 – 43)

รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของทาบยา (Taba, 1962, p. 12) ทาบยาเป็นนักการศึกษา อีกผู้หนึ่งที่มีแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างหรือพัฒนาหลักสูตรซึ่งเป็นรูปแบบที่มีขั้นตอนคล้าย รูปแบบของ ไทเลอร์ ซึ่งประกอบด้วย 7 ขั้นตอนคือ

1. ศึกษาวิเคราะห์ความต้องการ
2. กำหนดจุดมุ่งหมาย
3. เลือกเนื้อหาสาระ
4. จัดรวบรวมเนื้อหาสาระ
5. คัดเลือกประสบการณ์การเรียนรู้
6. จัดประสบการณ์เรียนรู้
7. กำหนดสิ่งที่จะประเมินและวิธีการประเมินผล

รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของ เทอร์เนอร์ (Turner, Nov-Dee Vol 90 No 2 pp. 170 - 173) สามารถแสดงขั้นตอนของการพัฒนาหลักสูตรดังรูปแบบ ดังนี้

1. กำหนดบุคลากร
2. ศึกษาข้อมูลทุกประเภท
3. ศึกษาความต้องการของสังคม
4. กำหนดเนื้อหาวิชา
5. สร้างเสริมประสบการณ์การเรียนรู้
6. หลักสูตรที่นำไปใช้

รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของ เซเลอร์ และ อเล็กซานเดอร์ ซึ่งเซเลอร์และอเล็กซานเดอร์ ได้ศึกษาแนวคิดและรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของ ไทเลอร์ และ ทาบา และนำมาปรับขยายให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น เพื่อสนองความต้องการของผู้เรียนเป็นรายบุคคลมากขึ้นโดยมีขั้นตอนดังนี้

1. กำหนดเป้าหมาย จุดมุ่งหมาย และขอบเขต
2. การออกแบบหลักสูตร
3. การใช้หลักสูตร
4. การประเมินผลหลักสูตร

รูปแบบการสร้างหรือพัฒนาหลักสูตรตามแนวคิดของ กู๊ดแล็ค และ รัชเทอร์ ซึ่งได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการสร้างหรือพัฒนาหลักสูตรดังนี้ ค่านิยมต่างๆ ของสังคมจะเป็นตัวกำหนดจุดหมายทางการศึกษา และจะถูกแปลงเป็นจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมทั่วไปทางการศึกษา ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบใหญ่ๆ 2 ส่วนคือ เนื้อหาสาระหรือเรื่องราวที่จะให้เกิดการเรียนรู้ในตัวผู้เรียน และพฤติกรรมที่ต้องการที่จะปลูกฝังให้เกิดกับผู้เรียนจากแนวคิดทฤษฎีของนักการศึกษาต่างประเทศ นักการศึกษาของไทยได้นำมาปรับใช้เช่น

อ้าง บัศวรี (2532, หน้า 135 - 136) นักการศึกษาที่มีประสบการณ์อย่างมากในเรื่องหลักสูตร และการพัฒนาหลักสูตรได้กล่าวถึงการพัฒนาหลักสูตรว่า การจัดทำหลักสูตรแม่บทหรือหลักสูตรระดับชาตินั้น จะต้องทำหลักสูตรต้นแบบเสียก่อน เพื่อนำไปทดลองและ

แก้ไขจนแน่ใจว่าสามารถจะนำไปใช้ได้โดยทั่วๆ ไป พร้อมทั้งเสนอแนะขั้นตอนในการจัดทำดังต่อไปนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของหลักสูตร
2. กำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร
3. การกำหนดรูปแบบและโครงสร้างของหลักสูตร
4. การกำหนดจุดประสงค์ของวิชา
5. การกำหนดเนื้อหาวิชา
6. การจัดทำวัสดุหลักสูตร และสื่อการเรียนการสอน
7. การกำหนดประสบการณ์การเรียนรู้
8. การกำหนดยุทธศาสตร์การเรียนการสอน
9. การกำหนดการประเมินผลการเรียนรู้

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2535, หน้า 76 – 77) ได้เสนอรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรแบบครบวงจรโดยแบ่งกระบวนการพัฒนาหลักสูตรไว้ 3 ระบบ คือ ระบบการร่างหลักสูตร ระบบการนำหลักสูตรไปใช้ และระบบการประเมินหลักสูตร ซึ่งทั้งสามระบบนี้จะต้องสัมพันธ์และต่อเนื่องกัน

1. ระบบการร่างหลักสูตร มี 4 ขั้นตอนได้แก่
 - 1.1 การเตรียมการศึกษาข้อมูลพื้นฐานด้านต่างๆ ที่จะนำมาใช้พัฒนาหลักสูตร
 - 1.2 เลือกรูปแบบหลักสูตร เช่นหลักสูตรรายวิชา หลักสูตรบูรณาการเป็นต้น
 - 1.3 การตรวจสอบคุณภาพหลักสูตร เมื่อร่างหลักสูตรเสร็จแล้วก่อนนำไปใช้จะต้องมีการตรวจสอบคุณภาพโดยอาจใช้การประชุมสัมมนา หรือให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเพื่อศึกษาความเป็นไปได้ของหลักสูตร
 - 1.4 การปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรก่อนนำไปใช้ จะต้องอาศัยการจัดทำหลักสูตรให้ชัดเจน อย่างมีระบบ และมีประสิทธิภาพ
2. ระบบการใช้หลักสูตรมีด้วยกัน 3 ขั้นตอนได้แก่
 - 2.1 การขออนุมัติหลักสูตร เป็นการนำหลักสูตรที่ผ่านการแก้ไขแล้วเสนอหน่วยงานบังคับบัญชาเพื่อให้ความเห็นชอบ และสั่งการ
 - 2.2 การวางแผนการใช้หลักสูตร เป็นการเตรียมใช้หลักสูตรโดยคำนึงถึงส่งต่อไปนี้
 - 2.2.1 การประชาสัมพันธ์หลักสูตร
 - 2.2.2 การเตรียมงบประมาณ
 - 2.2.3 การเตรียมความพร้อมของบุคลากร
 - 2.2.4 วัสดุหลักสูตร
 - 2.2.5 บริการสนับสนุนอาคารสถานที่

2.2.6 ระบบบริการและสถาบันการศึกษา

2.2.7 การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการให้กับผู้สอน

2.3 ดำเนินการใช้หลักสูตรและการบริหารหลักสูตร นับเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุดเพราะหากเราเปลี่ยนแปลงปรับปรุงหลักสูตรแล้วก็ตาม ถ้าผู้สอนไม่ปรับปรุงเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมการสอน หลักสูตรนั้นก็ไม่มี ความหมาย และไม่บรรลุตามจุดมุ่งหมาย

3. ระบบการประเมินหลักสูตร

3.1 วางแผนประเมินผลหลักสูตร เช่นประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ประเมินการสอนของผู้สอน ประเมินผลสำเร็จของการศึกษา เป็นต้น

3.2 การเก็บข้อมูล คือการรวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่างๆ โดยใช้เครื่องมือและวิธีการที่เหมาะสม กับลักษณะของข้อมูลเหล่านั้น

3.3 การวิเคราะห์ข้อมูลคือการจัดทำข้อมูลที่รวบรวมมาจัดเป็นหมวดหมู่แล้ว วิเคราะห์ข้อมูลด้วยความเหมาะสม

3.4 การรายงานข้อมูลที่ผ่านการวิเคราะห์แล้วโดยใช้การตีความอธิบายสรุป ข้อมูลนั้น เพื่อนำข้อค้นพบจากรายงานข้อมูลไปปรับปรุงแก้ไขในส่วนต่างๆ หลักสูตรต่อไป

ส่วนชูศรี สุวรรณโชติ (2544, หน้า 89 - 95) กล่าวว่าลำดับขั้นตอนของการพัฒนาหลักสูตร ถือว่ามีความสำคัญอย่างหนึ่งในการพัฒนาหลักสูตร ส่วนใหญ่ผู้พัฒนาหลักสูตรทั้งหลายไม่ได้ให้ความเอาใจใส่ในเรื่องนี้มากนัก ผลที่ปรากฏก็คือความยุ่งยากในการพัฒนาหลักสูตรให้สมบูรณ์ และความยุ่งยากนี้ก็ต่อเมื่อมาถึงการใช้หลักสูตรในภายหลังด้วย และได้กล่าวถึงขั้นตอนในการพัฒนาหลักสูตรโดยทั่วไปแล้ว จะเริ่มต้นจากการวิเคราะห์หลักสูตรเดิมที่ใช้กันอยู่ก่อนแล้วว่ามีผลต่อการใช้อย่างไร หากหลักสูตรเดิมไม่สนองกับความต้องการของสังคม และผู้เรียนในปัจจุบันอันจะส่งผลไปสู่อนาคต เพื่อการผลิตคนสู่อนาคตแล้วก็ให้นำผลที่ได้มาเป็นข้อมูลในการสร้างหลักสูตรใหม่ โดยลำดับขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรมีดังนี้

- ขั้นที่ 1 ศึกษาข้อมูลพื้นฐานของสังคมและชุมชนที่มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม
- ขั้นที่ 2 วิเคราะห์ข้อมูลที่มีความจำเป็นอันจะนำมาซึ่งการปรับปรุงหลักสูตร
- ขั้นที่ 3 สำนวณความต้องการและความจำเป็นของสังคม ชุมชน และผู้เรียน
- ขั้นที่ 4 กำหนดวัตถุประสงค์ของการให้การศึกษาให้ตรงกับความต้องการของสังคม
- ขั้นที่ 5 เลือกเนื้อหาวิชาที่ต้องการนำมาให้ผู้เรียนได้ศึกษาที่ตรงกับวัตถุประสงค์
- ขั้นที่ 6 เลือกบุคลากรที่มีความชำนาญในเนื้อหาวิชานั้นๆมาร่วมจัดทำหลักสูตร
- ขั้นที่ 7 จัดเรียงลำดับเนื้อหาความรู้ที่ได้มาจากขั้นที่ 6
- ขั้นที่ 8 สร้างประสบการณ์การเรียนรู้ให้ตรงกับเนื้อหาวิชาเพื่อจัดการเรียนการสอน
- ขั้นที่ 9 กำหนดการประเมินผลให้ตรงกับวัตถุประสงค์ที่ศึกษา

กษมา วรวรรณ ณ อุรุยา (2551, หน้า 1) กล่าวว่า คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้ดำเนินการทบทวนหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 เพื่อพัฒนาไปสู่หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 โดยนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาวิจัย และข้อมูลที่ได้จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550–2554) มาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรให้มีความเหมาะสมและชัดเจนยิ่งขึ้น

จึงกล่าวได้ว่า หลักสูตรแม้จะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงอย่างไร ถ้าผู้สอนไม่เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเรียนการสอน และหลักสูตรนั้นไม่ตอบสนองความต้องการของผู้เรียน หลักสูตรใหม่นั้นก็ไม่มี ความหมายและไม่ได้ผลตามตามที่หลักสูตรคาดหวัง เนื่องจากกระบวนการพัฒนาหลักสูตรที่ดีควรจะได้เริ่มต้นเมื่อหลักสูตรนั้นได้ใช้ไปแล้วสักระยะ และพบปัญหาที่สำคัญที่สุดของการพัฒนาหลักสูตรอยู่ที่การนำไปใช้ และการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ และมีการวางแผนการพัฒนาหลักสูตร ซึ่งเป็นกระบวนการที่สำคัญอย่างหนึ่งของการพัฒนาหลักสูตรที่จะทำให้หลักสูตรเกิดความสมบูรณ์ จุดประสงค์สำคัญก็คือการให้ได้มาซึ่งหลักสูตร ที่มีประสิทธิภาพสามารถนำมาจัดการเรียนการสอนได้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ทั้งถิ่น สังคมและประเทศชาติ สามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีความเจริญทั้งด้านความรู้ ความคิด สติปัญญา คุณลักษณะอันพึงประสงค์ และสามารถรับผิดชอบตนเองและสังคมได้

4. กระบวนการพัฒนาหลักสูตร

ในการพัฒนาหลักสูตรจะประกอบด้วยขั้นตอนที่สำคัญต่าง ๆ หลายขั้นตอนดังที่ ไทเลอร์ ทาบา และนักการศึกษาต่างชาติได้เสนอรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรไว้ดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้น สจิด อุทรานันท์ (2528, หน้า 37 – 39) ได้นำมาพัฒนาเป็นขั้นตอนในกระบวนการพัฒนาหลักสูตรไว้ดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน
2. การกำหนดจุดมุ่งหมาย
3. การคัดเลือกและจัดเนื้อหาสาระ
4. การกำหนดมาตรการวัดและประเมินผล
5. การนำหลักสูตรไปใช้
6. การประเมินผลการใช้หลักสูตร
7. การปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร

กระบวนการพัฒนาหลักสูตรที่กล่าวมาแล้ว จะมีความต่อเนื่องสัมพันธ์กันอย่างเป็นวัฏจักรของการพัฒนากระบวนการหลักสูตร โดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานเพื่อการพัฒนาหลักสูตร การพัฒนาหลักสูตรไม่ว่าจะเป็นการร่างหลักสูตรขึ้นมาใหม่ หรือการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้น

จำเป็นจะต้องคำนึงถึงข้อมูลพื้นฐานคือ ข้อมูลทางด้านประวัติและปรัชญาการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับผู้เรียนและทฤษฎีการเรียนรู้ ข้อมูลทางสังคมและวัฒนธรรม และข้อมูลเกี่ยวกับธรรมชาติของเนื้อหาวิชา ดังนั้นก่อนที่จะมีการร่างหลักสูตรขึ้นมาใหม่ ควรจะได้ทำการศึกษาวเคราะห์ข้อมูลต่างๆที่เป็นพื้นฐานของหลักสูตรเสียก่อน เพื่อให้ทราบสภาพปัญหาและความต้องการของสังคมและของผู้เรียนอันจะสามารถจัดหลักสูตรให้แก่ปัญหาและสนองความต้องการนั้นๆ ได้ และในกรณีที่เป็นกรปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรก็เช่นเดียวกัน การวิเคราะห์ข้อมูลต่างๆที่เป็นพื้นฐาน ของหลักสูตรก็เป็นสิ่งจำเป็น เพื่อจะทำให้หลักสูตรที่ทำการปรับปรุงแก้ไขนั้น มีความสอดคล้องกับสภาพของสังคมและความต้องการของสังคมและผู้เรียนได้มากที่สุด

ขั้นที่ 2 การกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร หลังจากได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลและได้ทราบสภาพปัญหา และความต้องการของสังคมและผู้เรียนแล้ว ก็จะถึงขั้นของการกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตรเพื่อเป็นการมุ่งแก้ปัญหาและสนองความต้องการที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลดังกล่าวมาแล้ว

ขั้นที่ 3 การคัดเลือกและจัดเนื้อหาสาระและประสบการณ์การเรียนรู้ เนื้อหาสาระที่จะนำมาสอนเป็นเสมือนสื่อกลางที่จะพาผู้เรียนไปสู่จุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้

ขั้นที่ 4 การกำหนดมาตรการวัดและประเมินผลเป็นการกำหนดมาตรการให้ทราบว่า ควรจะวัดและประเมินอะไรบ้าง ซึ่งจะสอดคล้องกับเจตนารมณ์หรือความมุ่งหมายของหลักสูตร ในคำราที่ว่าด้วยการพัฒนาหลักสูตร โดยทั่วไปมักจะกล่าวถึงการวัดผลการเรียนโดยตรง เพราะการวัดผลการเรียนเป็นงานที่จัดทำโดยนักวัดผล และในทางปฏิบัตินั้นการวัดและประเมินผลการเรียนนั้น มักจะจัดทำระเบียบ

นอกจากนี้ สุมิตร คุณานุกร (2523, หน้า 72) ได้สรุปกระบวนการพัฒนาหลักสูตรประกอบด้วยกิจกรรมหลัก 5 ประการ ดังนี้ คือ

1. การกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร
2. การเลือกการจัดเนื้อหาวิชาและประสบการณ์
3. การนำหลักสูตรไปใช้
4. การประเมินผลหลักสูตร
5. การปรับปรุงหลักสูตร

จากกระบวนการพัฒนาหลักสูตรดังกล่าวมา สรุปได้ว่าการพัฒนาหลักสูตรจะประกอบด้วยขั้นตอนที่สำคัญต่าง ๆ หลายขั้นตอน และจะมีความต่อเนื่องสัมพันธ์กันอย่างเป็นวัฏจักรของการพัฒนากระบวนการหลักสูตร ซึ่งประกอบด้วยวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานเพื่อนำมากำหนดจุดมุ่งหมาย การเลือกเนื้อหาสาระและประสบการณ์การเรียนรู้จัดลงในหลักสูตร แล้วนำหลักสูตรไปทดลองใช้เพื่อหาข้อบกพร่อง แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้ได้หลักสูตรที่สมบูรณ์ และจึงทำการประเมินหลักสูตรนำผลการประเมินไปปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรต่อไป

5. คุณลักษณะของหลักสูตรที่ดี

เซลเลอร์ และอเล็กซานเดอร์ (Saylor, & Alexander, 1974, pp. 44 – 45) ได้พัฒนาแบบประเมินหลักสูตร เพื่อตรวจสอบว่าหลักสูตรที่พัฒนามานั้นมีคุณภาพดีมากน้อยแค่ไหนอย่างไรดังนี้

1. เนื้อหาสาระสำคัญของหลักสูตรครอบคลุมข้อมูลที่ได้มาจากนักเรียน สังคม กระบวนการเรียน และความรู้ที่ควรจะได้รับในระหว่างการศึกษาหรือไม่อย่างไร
 2. จุดมุ่งหมายของโรงเรียนวางไว้อย่างชัดเจน และเป็นที่เข้าใจกับผู้เกี่ยวข้องหรือไม่จุดมุ่งหมายมีความกว้างขวาง มีความสมดุล และจะเป็นจริงได้หรือไม่มีช่องว่างพอที่จะขยายติดต่อ เพิ่มเติม จุดมุ่งหมายตามที่ต้องการหรือไม่
 3. กระบวนการเรียน ผู้เรียนมีโอกาสก้าวหน้าและมีอิสระที่จะพัฒนาความสามารถ ความสนใจตามแนวทางของตนเองได้หรือไม่
 4. นักเรียนและครูมีความเข้าใจตรงกันเกี่ยวกับแผนการเรียนต่างๆ ในหลักสูตรหรือไม่นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนการเรียนนั้น ๆ ตามวุฒิภาวะของเขาหรือไม่ นักเรียนเข้าใจในเหตุผล และยอมรับสิ่งที่โรงเรียนคาดหวังจากเขาหรือไม่
 5. มีคณะกรรมการหรือกลุ่มคนที่ได้รับผิดชอบในการพิจารณาปัญหา หรือรวบรวมปัญหาจากบุคคลที่เกี่ยวข้อง มีการประสานงานกับชุมชน ผู้เรียน มีการวางแผนการเรียนรู้อ การวัดผลให้เกิดคุณค่าต่อผู้เรียนและชุมชนอย่างเป็นระบบและทั่วถึง
- จึงสรุปได้ว่าการพัฒนาหลักสูตรจำเป็นต้องมีกระบวนการที่เป็นสิ่งสำคัญ จะต้องมีการวางแผนที่ดีนับตั้งแต่การศึกษาและการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน การศึกษาหลักเกณฑ์และขั้นตอน การเลือกรูปแบบที่เหมาะสมมีกระบวนการที่ต่อเนื่องเกี่ยวข้องกับหลาย ๆ ฝ่ายอย่างกว้างขวางเพื่อให้ทราบสภาพปัญหาและความต้องการของสังคมและของผู้เรียนอันจะสามารถจัดหลักสูตรที่มีเนื้อหาสาระสำคัญครอบคลุมส่งผลให้นักเรียนมีความรู้ มีความสามารถแก้ปัญหา และสนองความต้องการนั้นๆ ได้

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้ดำเนินการทบทวนหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 เพื่อพัฒนาไปสู่หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 โดยนำข้อมูลที่ได้ จากการศึกษาวิจัย และข้อมูลที่ได้จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 – 2554) มาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรให้มีความเหมาะสมชัดเจนยิ่งขึ้น โดยได้มีการกำหนดวิสัยทัศน์

จุดหมาย สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ มาตรฐานการเรียนรู้ และตัวชี้วัดที่ชัดเจนดังนี้

หลักการ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีหลักการที่สำคัญ ดังนี้

1. เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อความเป็นเอกภาพของชาติ มีจุดหมายและมาตรฐานการเรียนรู้เป็นเป้าหมายสำหรับพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีความรู้ ทักษะ เจตคติและคุณธรรมบนพื้นฐานของความเป็นไทยควบคู่กับความเป็นสากล
2. เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อปวงชนที่ประชาชนทุกคนมีโอกาสดำเนินการศึกษาอย่างเสมอภาคและมีคุณภาพ
3. เป็นหลักสูตรการศึกษาที่สนองการกระจายอำนาจ เปิดโอกาสให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น
4. เป็นหลักสูตรการศึกษาที่มีโครงสร้างยืดหยุ่น ทั้งด้านสาระการเรียนรู้ กำหนดเวลา และการจัดการเรียนรู้
5. เป็นหลักสูตรการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
6. เป็นหลักสูตรการศึกษาสำหรับการศึกษาในระบบ นอกโรงเรียน และตามอัธยาศัย ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย สามารถเทียบโอนผลการเรียนรู้ และประสบการณ์

วิสัยทัศน์

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคน ซึ่งเป็นกำลังของชาติให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและเป็นพลโลก ยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีความรู้และทักษะพื้นฐาน รวมทั้ง เจตคติ ที่จำเป็นต่อการศึกษาคือ การประกอบอาชีพและการศึกษาตลอดชีวิต โดยมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนพื้นฐานความเชื่อว่า ทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ

จุดมุ่งหมาย

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุขมีศักยภาพในการศึกษาคือ และประกอบอาชีพ จึงกำหนดเป็นจุดหมายเพื่อให้เกิดกับผู้เรียน เมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนี้

1. มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยและปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
2. มีความรู้ ความสามารถในการสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหา การใช้เทคโนโลยี และมีทักษะชีวิต
3. มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี มีสุขนิสัย และรักการออกกำลังกาย

4. มีความรักชาติ มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ยึดมั่นในวิถีชีวิต และการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

5. มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย การอนุรักษ์และพัฒนา สิ่งแวดล้อมมีจิตสำนึกที่มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามในสังคม และอยู่ร่วมกันในสังคม อย่างมีความสุข

สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน

ในการพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้ มีสมรรถนะสำคัญ 5 ประการ ดังนี้

1. ความสามารถในการสื่อสาร เป็นความสามารถในการรับและส่งสารมีวัฒนธรรมใน การใช้ภาษาถ่ายทอดความคิด ความรู้ความเข้าใจ ความรู้สึก และทัศนะของตนเองเพื่อ แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและประสบการณ์อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาตนเองและสังคม รวมทั้งการเจรจาต่อรองเพื่อขจัดและลดปัญหาความขัดแย้งต่างๆ การเลือกรับหรือไม่รับข้อมูล ข่าวสารด้วยหลักเหตุผลและความถูกต้องตลอดจนการเลือกใช้วิธีการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ โดยคำนึงถึงผลกระทบที่มีต่อตนเองและสังคม

2. ความสามารถในการคิด เป็นความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การคิดสังเคราะห์ การคิดอย่างสร้างสรรค์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการคิดเป็นระบบ เพื่อนำไปสู่ การสร้างองค์ความรู้หรือสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับตนเองและสังคมได้อย่างเหมาะสม

3. ความสามารถในการแก้ปัญหา เป็นความสามารถในการแก้ปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ที่เผชิญได้อย่างถูกต้องเหมาะสม บนพื้นฐานของหลักเหตุผล คุณธรรมและข้อมูลสารสนเทศ เข้าใจความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ต่างๆ ในสังคมแสวงหาความรู้ ประยุกต์ ความรู้มาใช้ในการป้องกันและแก้ไขปัญหา และมีการตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพโดยคำนึงถึง ผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อตนเอง สังคมและสิ่งแวดล้อม

4. ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต เป็นความสามารถในการนำกระบวนการต่างๆ ไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้อย่างต่อเนื่องการทำงาน และการอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยการสร้างเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคลการจัดการปัญหา และความขัดแย้งต่างๆ อย่างเหมาะสม การปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและ สภาพแวดล้อม และการรู้จักหลีกเลี่ยงพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ ที่ส่งผลกระทบต่อตนเองและ ผู้อื่น

5. ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี เป็นความสามารถในการเลือก และใช้เทคโนโลยี ด้านต่างๆ และมีทักษะกระบวนการทางเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาตนเองและสังคมในด้านการ เรียนรู้ การสื่อสารการทำงาน การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ถูกต้อง เหมาะสมและมีคุณธรรม

คุณลักษณะอันพึงประสงค์

ในการพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข ทั้งในฐานะพลเมืองไทยและพลโลก ดังนี้

1. รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์
2. ซื่อสัตย์สุจริต
3. มีวินัย
4. ใฝ่เรียนรู้
5. อยู่อย่างพอเพียง
6. มุ่งมั่นในการทำงาน
7. รักความเป็นไทย
8. มีจิตสาธารณะ

สาระและมาตรฐานการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

กระทรวงศึกษาธิการ (2551, หน้า 1 – 2) กล่าวถึงกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมไว้ว่า เป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่ผู้เรียนทุกคนในระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษาต้องเรียน เนื่องจากเป็นกลุ่มวิชาที่ประกอบมาจากหลายแขนงวิชามาหลอมรวมกัน เช่น ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ การเมืองการปกครอง รัฐศาสตร์ สังคมวิทยา เป็นต้นลักษณะสำคัญของสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมคือเป็นกลุ่มวิชาที่ออกแบบมาเพื่อส่งเสริมศักยภาพของการเป็นพลเมืองดีให้แก่ผู้เรียน เพราะเป็น การเรียนรู้เรื่องการอยู่ร่วมกันบนโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วตลอดเวลา การเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจซึ่งแตกต่างกันอย่างหลากหลาย การปรับตัวเองให้เข้ากับสภาพแวดล้อม ทำให้เป็นพลเมืองที่รับผิดชอบ มีความสามารถทางสังคม มีความรู้ มีทักษะ มีคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมที่ดีงาม ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดความเจริญงอกงามในแต่ละด้านดังนี้

ด้านความรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมจะให้ความรู้แก่ผู้เรียนในเนื้อหาสาระความถี่รอบยอดและหลักการสำคัญๆ ในสาขาวิชาต่างๆ ทางสังคมศาสตร์ได้แก่ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ รัฐศาสตร์ จริยธรรม สังคมวิทยา เศรษฐศาสตร์ กฎหมาย ประชากรศึกษาและสิ่งแวดล้อมศึกษา ตามขอบเขตที่กำหนดไว้ในแต่ละระดับชั้น โดยจัดการเรียนรู้ในลักษณะบูรณาการ หรือ สหวิทยาการ

ด้านทักษะและกระบวนการ ในการเรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ผู้เรียนควรจะได้พัฒนากระบวนการต่างๆ จนเกิดทักษะและกระบวนการ ดังนี้

ทักษะการคิด เช่นการสรุปความคิด การแปลความ การวิเคราะห์หลักการ และการนำไปใช้ ตลอดจนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

ทักษะการแก้ปัญหา ตามกระบวนการทางสังคม กระบวนการสืบสวน เช่นความสามารถในการตั้งคำถามและการตั้งสมมติฐานอย่างมีระบบ การรวบรวม การวิเคราะห์ข้อมูล การทดสอบสมมติฐาน และสรุปเป็นหลักการ

ทักษะการเรียนรู้ เช่นความสามารถในการแสวงหาข้อมูลความรู้โดยการอ่าน การฟัง และการสังเกต ความสามารถในการสื่อสารโดยการพูด การเขียน และการนำเสนอ ความสามารถในการตีความ การสร้างแผนภูมิ แผนที่ ตารางเวลา และการจัดบันทึก รวมทั้งการใช้เทคโนโลยีและสื่อสารสนเทศต่างๆ ให้เป็นประโยชน์การแสวงหาความรู้

ทักษะกระบวนการกลุ่ม เช่นความสามารถในการเป็นผู้นำและผู้ตามในการทำงานกลุ่ม มีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายการทำงานของกลุ่ม ปฏิบัติหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมายด้วยความรับผิดชอบ สร้างสรรค์ผลงาน ช่วยลดข้อขัดแย้ง และแก้ปัญหาของกลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ด้านเจตคติและค่านิยม กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม จะช่วยพัฒนาเจตคติ และค่านิยมเกี่ยวกับประชาธิปไตยและความเป็นมนุษย์ เช่นรู้จักตนเอง พึ่งตนเอง ซื่อสัตย์สุจริต มีวินัย มีความกตัญญู รักเกียรติภูมิแห่งตน มีนิสัยในการเป็นผู้ผลิตที่ดีที่มีความพึงพอใจในการเป็นผู้บริโภค เห็นคุณค่าของการทำงาน รู้จักคิดวิเคราะห์การทำงานเป็นกลุ่ม เคารพสิทธิของผู้อื่น เสียสละ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม มีความผูกพันกับกลุ่ม รักท้องถิ่น รักประเทศชาติเห็นคุณค่า อนุรักษ์ และพัฒนาศิลปวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ศรัทธาในหลักธรรมของศาสนา และการปกครองของศาสนา และการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

ด้านการจัดการและการปฏิบัติ กิจกรรมการเรียนรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดทักษะในการทำงานเป็นกลุ่ม สามารถนำความรู้ ทักษะ ค่านิยม และเจตคติที่ได้รับการอบรมมามีนิสัยมาใช้ในการแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของผู้เรียนได้ ดังนั้นการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ตามหลักสูตรแกนการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 สถานศึกษาควรจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้ป้องกันและแก้ไขปัญห จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่องผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน ปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดความเจริญงอกงามในทุกๆ ด้านโดยกำหนดสาระการเรียนรู้และมาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมที่มุ่งเน้นช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจการดำรงชีวิตของมนุษย์ทั้งในฐานะ

ปัจเจกบุคคลและการอยู่ร่วมกันในสังคม การปรับตัวตามสภาพแวดล้อมการจัดการทรัพยากร ที่มีอยู่อย่างจำกัด เข้าใจถึงการพัฒนา เปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย กาลเวลาตามเหตุปัจจัยต่างๆ เกิดความเข้าใจในตนเองและผู้อื่น มีความอดทน อดกลั้น ยอมรับในความแตกต่างและมี คุณธรรม สามารถนำความรู้ไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิต เป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ และสังคมโลก โดยได้กำหนดสาระและมาตรฐานต่างๆ ไว้ ดังนี้

สาระที่ 1 ศาสนา ศิลธรรม จริยธรรม

มาตรฐาน ส 1.1 รู้ และเข้าใจประวัติ ความสำคัญ ศาสนา หลักธรรม ของ พระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือและศาสนาอื่นมีศรัทธาที่ถูกต้อง ยึดมั่น และปฏิบัติตาม หลักธรรม เพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

มาตรฐาน ส 1.2 เข้าใจ ตระหนักและปฏิบัติตน เป็นศาสนิกชนที่ดี และธำรงรักษา พระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ

สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม

มาตรฐาน ส 2.1 เข้าใจและปฏิบัติตนตามหน้าที่ของการเป็นพลเมืองดี มีค่านิยม ที่ ดีงาม และธำรงรักษาประเพณีและวัฒนธรรมไทย ดำรงชีวิตอยู่ ร่วมกันในสังคมไทย และ สังคมโลกอย่างสันติสุข

มาตรฐาน ส 2.2 เข้าใจระบบการเมืองการปกครองในสังคมปัจจุบัน ยึดมั่น ศรัทธา และธำรงรักษาไว้ซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์

มาตรฐาน ส 3.1 เข้าใจและสามารถบริหารจัดการทรัพยากรในการผลิตและการ บริโภคการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดได้อย่างมีประสิทธิภาพและคุ้มค่า รวมทั้ง เข้าใจหลักการ ของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีดุลยภาพ

มาตรฐาน ส 3.2 เข้าใจระบบและสถาบันทางเศรษฐกิจต่างๆ ความสัมพันธ์ทาง เศรษฐกิจและความจำเป็นของการร่วมมือกันทางเศรษฐกิจในสังคมโลก

สาระที่ 4 ประวัติศาสตร์

มาตรฐาน ส 4.1 เข้าใจความหมาย ความสำคัญของเวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่างๆ อย่างเป็นระบบ

มาตรฐาน ส 4.2 เข้าใจพัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ในด้าน ความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์อย่างต่อเนื่อง ตระหนักถึงความสำคัญ และสามารถ วิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้น

มาตรฐาน ส 4.3 เข้าใจความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทยมีความรัก ความภูมิใจและธำรงความเป็นไทย

สาระที่ 5 ภูมิศาสตร์

มาตรฐาน ส 5.1 เข้าใจลักษณะของโลกทางกายภาพ และความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งซึ่งมีผลต่อกันและกันในระบบของธรรมชาติ ใช้แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ในการค้นหา วิเคราะห์ สรุป และใช้ข้อมูล ภูมิสารสนเทศอย่างมีประสิทธิภาพ

มาตรฐาน ส 5.2 เข้าใจปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ที่ก่อให้เกิดการสร้างสรรค์วัฒนธรรม มีจิตสำนึก และมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

การจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม มีคุณภาพตามจุดเน้นของการจัดการเรียนรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้คือ

1. ยึดมั่นในหลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือสามารถนำหลักธรรม คำสอนไปใช้ปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันได้
2. ยึดมั่น ศรัทธา และซำรงรักษาไว้ซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี ปฏิบัติตามกฎหมายขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมไทยรวมทั้งถ่ายทอดสิ่งที่ได้งามไว้เป็นมรดกของชาติ
3. มีความสามารถในการบริหารจัดการทรัพยากรให้มีประสิทธิภาพเพื่อการดำรงชีวิต อย่างมีคุณภาพและสามารถนำหลักการของเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ
4. เข้าใจพัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ภาควิชาภูมิในความเป็นไทย ทั้งในอดีตและปัจจุบัน สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่างๆ อย่าง เป็นระบบ และนำไปสร้างองค์ความรู้ใหม่ได้
5. มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีงามระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม เป็นผู้สร้าง วัฒนธรรม มีจิตสำนึก อนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

การวัดและประเมินผลการเรียนรู้

การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนต้องอยู่บนหลักการพื้นฐานสองประการคือ การประเมินเพื่อพัฒนาผู้เรียนและเพื่อตัดสินผลการเรียน ในการพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนให้ประสบผลสำเร็จนั้น ผู้เรียนจะต้องได้รับการพัฒนาและประเมินตามตัวชี้วัดเพื่อให้ บรรลุตามมาตรฐานการเรียนรู้ สะท้อนสมรรถนะสำคัญ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของ ผู้เรียนซึ่งเป็นเป้าหมายหลักในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ในทุกระดับไม่ว่าจะเป็นระดับชั้น เรียน ระดับสถานศึกษา ระดับเขตพื้นที่การศึกษา และระดับชาติ การวัดและประเมินผล การเรียนรู้ เป็นกระบวนการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนโดยใช้ผลการประเมินเป็นข้อมูล และ สารสนเทศที่แสดงพัฒนาการ ความก้าวหน้า และความสำเร็จทางการเรียนของผู้เรียน ตลอดจนข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาและเรียนรู้อย่างเต็ม ตามศักยภาพการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ แบ่งออกเป็น 4 ระดับ ได้แก่ ระดับชั้นเรียน ระดับสถานศึกษาระดับเขตพื้นที่การศึกษา และระดับชาติ มีรายละเอียด ดังนี้

1. การประเมินระดับชั้นเรียน เป็นการวัดและประเมินผลที่อยู่ในกระบวนการจัดการเรียนรู้ ที่ผู้สอนดำเนินการเป็นปกติและสม่ำเสมอในการจัดการเรียนรู้ โดยใช้เทคนิคการประเมินอย่างหลากหลาย เช่น การซักถาม การสังเกต การตรวจการบ้าน การประเมินโครงงาน การประเมินชิ้นงาน/ภาระงาน แฟ้มสะสมงาน การใช้แบบทดสอบ ฯลฯ โดยผู้สอนเป็นผู้ประเมินเองหรือเปิดโอกาสให้ผู้เรียนประเมินตนเอง เพื่อนประเมินเพื่อน ผู้ปกครองร่วมประเมิน ในกรณีที่ไม่ว่างตัวชี้วัดให้มีการสอนซ่อมเสริมการประเมินระดับชั้นเรียนเป็นการตรวจสอบว่า ผู้เรียนมีพัฒนาการความก้าวหน้าในการเรียนรู้ อันเป็นผลมาจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้หรือไม่ และมากน้อยเพียงใด มีสิ่งที่จะต้องได้รับการพัฒนาปรับปรุงและควรส่งเสริมในด้านใด นอกจากนี้ยังเป็นข้อมูลให้ผู้สอนใช้ปรับปรุงการเรียนการสอนของตนด้วยทั้งนี้โดยสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด

2. การประเมินระดับสถานศึกษา เป็นการประเมินที่สถานศึกษาดำเนินการเพื่อตัดสินผลการเรียนของผู้เรียนเป็นรายปี/รายภาค ผลการประเมินการอ่าน การคิดวิเคราะห์และการเขียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน นอกจากนี้เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ว่าส่งผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนตามเป้าหมายหรือไม่ ผู้เรียนมีจุดพัฒนาในด้านใด รวมทั้งสามารถนำผลการเรียนของผู้เรียนในสถานศึกษาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ระดับชาติ ผลการประเมินระดับสถานศึกษาจะเป็นข้อมูลและสารสนเทศเพื่อการปรับปรุงนโยบาย หลักสูตร โครงการ หรือวิธีการจัดการเรียนการสอน ตลอดจนเพื่อการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา ตามแนวทางการประกันคุณภาพการศึกษาและการรายงานผลการจัดการศึกษาต่อคณะกรรมการสถานศึกษาสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้ปกครอง และชุมชน

3. การประเมินระดับเขตพื้นที่การศึกษา เป็นการประเมินคุณภาพผู้เรียนในระดับเขตพื้นที่การศึกษา ตามมาตรฐานการเรียนรู้ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐาน ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษา ตามภาระความรับผิดชอบ สามารถดำเนินการโดยประเมินคุณภาพผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนด้วยข้อสอบมาตรฐานที่จัดทำและดำเนินการโดยเขตพื้นที่การศึกษา หรือด้วยความร่วมมือกับหน่วยงานต้นสังกัดในการดำเนินการจัดสอบ นอกจากนี้ยังได้จากการตรวจสอบทบทวนข้อมูลจากการประเมินระดับสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา

4. การประเมินระดับชาติ เป็นการประเมินคุณภาพผู้เรียนในระดับชาติตามมาตรฐานการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน สถานศึกษาต้องจัดให้ผู้เรียนทุกคนที่เรียนในชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 เข้ารับการประเมิน ผลจากการประเมินใช้เป็นข้อมูลในการเทียบเคียงคุณภาพการศึกษาในระดับต่างๆ เพื่อนำไปใช้ในการวางแผนยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาลดข้อบกพร่องเป็นข้อมูลสนับสนุนการตัดสินใจในระดับนโยบายของประเทศ

ข้อมูลการประเมินในระดับต่าง ๆ ข้างต้น เป็นประโยชน์ต่อสถานศึกษาในการตรวจสอบทบทวนพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ถือเป็นภาระความรับผิดชอบของสถานศึกษาที่จะต้องจัดระบบดูแลช่วยเหลือ ปรับปรุงแก้ไข ส่งเสริมสนับสนุนเพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพบนพื้นฐานความแตกต่างระหว่างบุคคลที่จำแนกตามสภาพปัญหาและความต้องการได้แก่ กลุ่มผู้เรียนทั่วไป กลุ่มผู้เรียนที่มีความสามารถพิเศษ กลุ่มผู้เรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ กลุ่มผู้เรียนที่มีปัญหาด้านวินัยและพฤติกรรม กลุ่มผู้เรียนที่ปฏิเสธโรงเรียน กลุ่มผู้เรียนที่มีปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคม กลุ่มพิการทางร่างกายและสติปัญญา เป็นต้น ข้อมูลจากการประเมินจึงเป็นหัวใจของสถานศึกษาในการดำเนินการช่วยเหลือผู้เรียนได้ทันทั่วทั้งที่เป็นโอกาสให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาและประสบความสำเร็จในการเรียนสถานศึกษาในฐานะผู้รับผิดชอบจัดการศึกษา จะต้องจัดทำระเบียบว่าด้วยการวัดและประเมินผลการเรียนของสถานศึกษาให้สอดคล้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์และแนวปฏิบัติที่เป็นข้อกำหนดของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อให้บุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายถือปฏิบัติร่วมกัน

จากข้อมูลดังกล่าวจึงสรุปได้ว่า การเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมในอันที่จะทำให้ผู้เรียนมีคุณสมบัติตามที่สถานศึกษา ครูผู้สอน และบุคลากร ที่เกี่ยวข้องต้องการ จำเป็นต้องจัดการเรียนรู้ให้ตรงตามต้องการของผู้เรียนและท้องถิ่น ผู้วิจัยได้ศึกษาการพัฒนาหลักสูตรให้มีเนื้อหาสาระตรงตามวัตถุประสงค์ ประกอบกับเขตพื้นที่การศึกษาสุพรรณบุรี เขต 3 มีนโยบายให้โรงเรียนจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา โดยจัดทำกรอบเนื้อหาสาระที่เกี่ยวกับเรื่องราว หรือจุดเน้นในท้องถิ่นเพื่อเป็นแนวทาง ในลักษณะของสาระเพิ่มเติม และการบูรณาการสาระการเรียนรู้ ในที่นี้ผู้วิจัยได้ศึกษาหลักสูตรแกนกลาง แนวคิดทฤษฎี กระบวนการพัฒนาหลักสูตรตามขั้นตอน แล้วจัดทำหน่วยการเรียนรู้เพิ่มเติมในส่วนของหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง ข้าวไทย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โดยแบบบูรณาการในสาระและจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับการดำเนินชีวิต เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง มีอิสระ ในการแสวงหาและสร้างความรู้ได้ด้วยตนเอง ตอบสนองความสนใจใฝ่รู้ของผู้เรียน ส่งผลให้เป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ มีทักษะและกระบวนการต่างๆ มีเจตคติและค่านิยม ตลอดจนมีความสามารถในการจัดการและการปฏิบัติที่ดี ต่อการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมโดยอาศัยความร่วมมือของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย และมุ่งให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติในการเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม รู้จักตนเองมีวินัย ภูมิใจในความเป็นไทย เห็นคุณค่า และภูมิใจปัญหาท้องถิ่น ตลอดจนร่วมอนุรักษ์วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีไทย รักท้องถิ่น มีความภาคภูมิใจในท้องถิ่น

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเป็นการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจ

ปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรม วิถีชีวิตและความต้องการของท้องถิ่น เป็นการตอบสนองต่อการจัดการศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ที่ต้องการให้ผู้เรียนมีคุณภาพตามที่กำหนดไว้ในตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลางกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม กระทรวงศึกษาธิการ (2551, หน้า 4 – 5)

ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

นักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับความหมายของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นไว้ ดังนี้

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2523, หน้า 3) ได้กล่าวว่า หลักสูตรท้องถิ่น คือ การนำเอาหลักสูตรแม่บทมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนนั้น สาระการเรียนรู้จะสอดคล้อง สัมพันธ์กับท้องถิ่นมากขึ้นไม่ใช่การเรียนรู้แบบใช้ว่า แต่เป็นการเรียนรู้ที่ใช้ได้จริง

ธีรารัตน์ บัวศรี (2532, หน้า 6) กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเป็นการนำหลักสูตรแม่บทระดับชาติมาจัดทำหรือปรับปรุงให้เหมาะสมที่จะใช้ในท้องถิ่น กล่าวคือให้สัมพันธ์และสอดคล้องกับชีวิตในท้องถิ่น หมายถึงภาค จังหวัด อำเภอ หรือกลุ่มโรงเรียน

กรมวิชาการ (2535, หน้า 37) กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตรในระดับท้องถิ่นเป็นกระบวนการนำหลักสูตรแม่บทไปสู่การปฏิบัติในห้องเรียนให้ได้ผลยิ่งขึ้น นับตั้งแต่การจัดรายวิชาขึ้นมาใหม่ การปรับปรุงรายวิชาขึ้นมาใหม่ การปรับรายวิชาจากแม่บท ตลอดจนการพัฒนาสื่อการเรียนการสอนและกระบวนการสอน การวัดและประเมินผล เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนเป็นไปตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรอันเป็นแนวนโยบายของชาติ

สัจจ อุทรานันท์ (2537, หน้า 57) กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเป็นการนำหลักสูตรแกนกลางทั้งเอกสารหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตร ที่พัฒนาจากส่วนกลางมาปรับหรือขยาย หรือเพิ่ม หรือสร้างหลักสูตรย่อยขึ้นมาใหม่ให้เหมาะสมกับสภาพชีวิตความเป็นอยู่และการอนุรักษ์วัฒนธรรมของท้องถิ่น

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539, หน้า 107) กล่าวว่า หลักสูตรท้องถิ่นหมายถึงมวลประสบการณ์ที่สถานศึกษาหรือหน่วยงานและบุคลากรในท้องถิ่นจัดให้แก่ผู้เรียนตามสภาพและความต้องการของท้องถิ่น

จากความหมายของหลักสูตรท้องถิ่นตามทัศนะของนักการศึกษาดังกล่าว จึงสรุปได้ว่าการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นหมายถึงการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง เพิ่มเติม ขยายหรือสร้างเนื้อหาสาระ วิธีสอน จากหลักสูตรระดับชาติมาสู่สถานศึกษาหรืออาจกล่าวได้ว่า หลักสูตรสถานศึกษา คือ หลักสูตรท้องถิ่นที่นำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของท้องถิ่นในทุกๆ ด้านให้เป็นไปตามความต้องการของท้องถิ่นโดยอาศัยข้อมูลพื้นฐานและความร่วมมือของผู้ที่เกี่ยวข้อง และถูกขับเคลื่อนอย่างมีระบบ เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เรื่องราวของตนเอง ชีวิต

เศรษฐกิจ อาชีพ สังคมอย่างลึกซึ้งอีกทั้งสามารถนำประสบการณ์นั้นมาพัฒนาความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวัน รวมทั้งอาชีพและสังคมให้ดียิ่งขึ้น

ความสำคัญของหลักสูตรท้องถิ่น

เนื่องจากหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน เปิดโอกาสให้ท้องถิ่นได้จัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น โดยมีเป้าหมายสุดท้ายคือ การให้ผู้เรียนมีคุณภาพตรงตามต้องการ แต่ในสภาพความเป็นจริง พื้นฐานทางด้านวัฒนธรรม สังคม และเศรษฐกิจในประเทศไทยย่อมมีความหลากหลายแตกต่างกันออกไปในแต่ละพื้นที่ ดังนั้นการนำวัฒนธรรมและสภาพสังคมและเศรษฐกิจและภูมิปัญญาท้องถิ่นมากำหนดไว้ในหลักสูตรจึงเป็นการจัดการศึกษาที่แสดงถึงความเป็นไทย ทำให้ผู้เรียนมีความรู้เกี่ยวกับตนเอง และองค์ความรู้ที่บรรพบุรุษได้สร้างไว้ นอกจากนี้ในการพัฒนาผู้เรียนให้มีศักยภาพโดยเป็นไปตามทิศทางการพัฒนาประเทศนั้น ก็ควรมีจุดเน้นที่ต่างกันออกไปในแต่ละพื้นที่ เนื่องจากสภาพเศรษฐกิจของไทยอยู่บนฐานของอาชีพเกษตรกรรม แต่การศึกษาไทยที่ผ่านมาจะเน้นการผลิตคนให้มีศักยภาพเพียงพอสำหรับการทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมและการให้บริการ ทั้งที่ในสภาพความเป็นจริงแต่ละพื้นที่เรายังต้องการผู้ที่มีความรู้ความสามารถมีความแตกต่างกันในการพัฒนาอาชีพของคนไทยในการทำนา ทำสวนยาง สวนปาล์ม สวนผลไม้ ทำการไร่ ประมง เลี้ยงสัตว์ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพัฒนาผู้เรียนให้มีศักยภาพพื้นฐานที่เพียงพอสำหรับนำไปเป็นต้นทุนสำหรับการพัฒนาเศรษฐกิจในแต่ละลักษณะท้องถิ่น

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 27 ให้คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองดีของชาติ การดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพตลอดจนเพื่อการศึกษาต่อ และให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีหน้าที่จัดทำสาระของหลักสูตรตามวัตถุประสงค์ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาและท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ ส่วนมาตราที่ 29 ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูลข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่างๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการและเปลี่ยนแปลงประสบการณ์และการพัฒนาระหว่างชุมชน ประจักษ์กับมีนักการศึกษาหลายท่านเห็นความสำคัญและความจำเป็นในการมีหลักสูตรท้องถิ่นไว้ดังนี้

สัจด อุทรานันท์ (2532, หน้า 84 – 85) ได้กล่าวถึงความจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นว่า หลักสูตรที่สร้างขึ้นจำเป็นต้องมีความสอดคล้องกับสภาพปัญหา และสนอง

ความต้องการของสังคมที่ใช้หลักสูตรนั้นๆ หากหลักสูตรที่สร้างขึ้นมีความเหมาะสม ก็ย่อมจะได้ช่วยแก้ไขปัญห และสนองความต้องการของชุมชนหรือท้องถิ่นนั้นได้มากที่สุด

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539, หน้า 109 – 110) ได้กล่าวถึงเหตุผลและความจำเป็น ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นไว้ดังนี้

1. หลักสูตรแกนกลางหรือหลักสูตรแม่บท ได้กำหนดจุดหมาย เนื้อหาสาระ และ กิจกรรมอย่างกว้างๆ ทำให้การเรียนการสอนมุ่งแต่เนื้อหาสาระและประสบการณ์ที่กำหนดเป็น หลักการไว้อย่างกว้างๆ ไม่สามารถประมวลรายละเอียดที่เกี่ยวกับสาระความรู้ตาม สภาพแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจ ปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นแต่ละแห่งได้ทั้งหมดจึง ต้องพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น เพื่อตอบสนองความต้องการ

2. การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง วิทยาศาสตร์และ เทคโนโลยี มีผลกระทบโดยตรงต่อธรรมชาติและ การดำเนินชีวิตของคนไทยทั้งในเมืองและใน ชนบทจึงต้องมีหลักสูตรท้องถิ่น เพื่อปรับสภาพผู้เรียนให้สามารถรับกับกับเปลี่ยนแปลงในด้าน ต่างๆ โดยเฉพาะผลกระทบที่เกิดขึ้นกับภูมิสำเนาท้องถิ่นของตน และเพื่อช่วยให้ผู้เรียนนำ ความรู้และประสบการณ์ไปพัฒนาตน ครอบครัว และท้องถิ่น

3. การเรียนรู้ที่ดีควรเรียนรู้จากสิ่งใกล้ตัว ไปยังสิ่งที่อยู่ไกลตัวจึงควรมีหลักสูตร ท้องถิ่น เพื่อให้ผู้เรียนเรียนรู้จากชีวิตจริงตามสภาพสังคมของตนเอง ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียน มีความรัก ความผูกพัน ภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน

4. หลักสูตรท้องถิ่นสามารถบูรณาการเอาทรัพยากรท้องถิ่น และทรัพยากรชาวบ้าน ทั้งหลายมาใช้ในการเรียนการสอน มีผลทำให้ผู้เรียนรู้จักท้องถิ่นของตน ความรัก ความผูกพัน ภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนและสามารถใช้ทรัพยากรท้องถิ่นในการประกอบอาชีพได้

กรมวิชาการ (2539, หน้า 6 – 7) กล่าวถึงนโยบายส่งเสริมและสนับสนุนให้ท้องถิ่น สามารถพัฒนาหลักสูตรให้เหมาะสมกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น เพื่อพัฒนาผู้เรียน ให้มีคุณภาพทางการศึกษาตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการ

จากเหตุผลดังกล่าว จึงกล่าวได้ว่าหลักสูตรท้องถิ่นมีความสำคัญ เพราะเนื่องจากเป็น องค์ประกอบของการจัดการศึกษา และเป็นแนวทางในการจัดประสบการณ์ให้แก่ผู้เรียน ประกอบกับหลักสูตรแกนกลางซึ่งเป็นหลักสูตรระดับชาติ ยังไม่สามารถตอบสนองความ ต้องการของท้องถิ่นได้อย่างแท้จริง อันเนื่องมาจากความต้องการของแต่ละท้องถิ่นมีความ แตกต่างกัน จึงต้องมีการนำหลักสูตรระดับชาติมาปรับให้เหมาะสมกับแต่ละท้องถิ่น โดย โรงเรียนแต่ละแห่งมีหน้าที่จัดการศึกษาให้เหมาะสมกับมีสภาพปัญหาความต้องการ และจุดเน้น ที่แตกต่างกัน ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในท้องถิ่นควรมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ของตนเอง เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ขนบธรรมเนียมประเพณี อาชีพและรู้จักท้องถิ่นของตนเอง เกิดความรักความผูกพันมากขึ้น

แนวทางการดำเนินงานจัดทำสาระการเรียนรู้ในหลักสูตรท้องถิ่น

กระทรวงศึกษาธิการ (2551 หน้า 2 – 4) กล่าวถึงการพัฒนาหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เป็นไปเพื่อให้มีความเหมาะสมชัดเจน ทั้งเป้าหมาย ของหลักสูตรในการพัฒนาคุณภาพของนักเรียน มีกระบวนการนำหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติใน ระดับเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา เปิดโอกาสให้สถานศึกษานำไปใช้เป็นกรอบและ ทิศทาง ในการจัดทำหลักสูตรของสถานศึกษาในแต่ละระดับ และปรับกระบวนการเรียนรู้ได้ ตามความพร้อมและจุดเน้น เพื่อพัฒนานักเรียนให้มีคุณภาพด้านความรู้ และทักษะที่จำเป็น สำหรับการดำรงชีวิตในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลง และแสวงหาความรู้เพื่อพัฒนาตนเองอย่าง ต่อเนื่องตลอดชีวิต ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดจากทฤษฎีของกลุ่มพุทธินิยมที่มีความคิดเกี่ยวกับ เรื่องของธรรมชาติของการเรียนรู้ การคิดในลักษณะของการหยั่งรู้และกระบวนการแก้ปัญหา โดยอาศัยเหตุและผลเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ เช่นแนวคิดของ จอง เปียเจต์ (Jean Piaget) ที่มีความเชื่ออยู่บนพื้นฐานของพันธุกรรมและสิ่งแวดล้อม เนื่องจากเป็นหลักการที่ทำให้เข้าใจ การอธิบายพัฒนาการทางสติปัญญา ความเจริญเติบโตที่มีระยะขั้นตอนของการพัฒนา แต่ละ ตอน จะสัมพันธ์กับความเจริญเติบโตทางสติปัญญาและพัฒนาการของเด็ก สามารถอธิบายสิ่ง ที่เรียนรู้ได้ตามลำดับโดยแสดงออกถึงการปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับสิ่งแวดล้อม จึงนำความเชื่อ นี้ไปใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นครั้งนี้

การกำหนดเนื้อหาสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น เพื่อให้สถานศึกษานำไปใช้จัดประสบการณ์ ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นของตนเอง ทั้งในด้านความสำคัญ ประวัติความเป็นมา สภาพภูมิประเทศ สภาพภูมิอากาศ สภาพเศรษฐกิจ สังคม วิธีการดำรงชีวิต ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญา ฯลฯ ตลอดจนสภาพปัญหาในชุมชนและสังคมนั้นๆ อันจะทำให้ผู้เรียนเกิดความรัก ความผูกพัน มีความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน ยินดีที่จะร่วมสืบสาน พัฒนาหรือแก้ไขปัญหาของท้องถิ่นนั้น มีข้อเสนอแนะแนวทางการดำเนินงานที่สำคัญ ดังนี้

1. การดำเนินงานของส่วนกลาง

กระทรวงศึกษาธิการ โดยสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีการพัฒนาหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งได้กำหนด วิสัยทัศน์ จุดหมาย สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อให้ผู้เรียนได้ เรียนรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นโดยกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ให้ผู้เรียนรักประเทศชาติ รักท้องถิ่น มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งดีงามให้สังคม มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภาษาไทย ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี กีฬา ภูมิปัญญาไทย ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ซึ่งสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องนำหลักสูตรนี้ไป ใช้จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้ บรรลุตามจุดหมายและมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ นอกจากนี้ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานยังให้การส่งเสริมและสนับสนุน

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับท้องถิ่น โดยทำหน้าที่ เป็น ศูนย์ประสานงานเครือข่ายข้อมูลสารสนเทศ สนับสนุนการนำเทคโนโลยีสารสนเทศไปใช้ในการ เรียนการสอน ส่งเสริมการนิเทศ การบริหาร การจัดการศึกษา รวมทั้งจัดทำเอกสารแนว ทางการจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น เพื่อให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา นำไปใช้เป็นแนวทางจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นอย่างเหมาะสม

2. การดำเนินงานระดับเขตพื้นที่การศึกษา

พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546 กำหนดให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มีหน้าที่ในการบริหารจัดการศึกษา และพัฒนาสาระ ของหลักสูตรการศึกษาให้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน รวมทั้งมีหน้าที่ ในการพัฒนางานด้านวิชาการร่วมกับสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา จึงควรมี หน้าที่สนับสนุนในการ พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อให้สถานศึกษานำไปจัดทำรายละเอียดของ เนื้อหาองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับท้องถิ่นให้เหมาะสมกับสภาพของสถานศึกษาและนำไปสู่การปฏิบัติ จริง ในการดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นนั้น กรมวิชาการ (2540, หน้า 33 - 53) ได้เสนอแนะแนวทางการพัฒนาหลักสูตรไว้ดังนี้

1. ปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือจัดกิจกรรมเสริม ในแต่ละกลุ่มวิชาในทุก ระดับชั้นโดยปรับปรุงจากหลักสูตรแกนกลางโดยไม่ทำให้จุดประสงค์ของหลักสูตรเปลี่ยนแปลง หลังจากได้ศึกษาและวิเคราะห์ จากคำอธิบายรายวิชาที่กำหนด เพื่อจะได้ทราบแต่ละเนื้อหา สาระว่าควรมีการพัฒนาให้มีความสอดคล้องกับท้องถิ่นหรือไม่

2. ปรับรายละเอียดของเนื้อหาโดยเพิ่มหรือลดรายละเอียดจากหลักสูตรแกนกลาง

3. ปรับปรุงหรือเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับท้องถิ่น

4. จัดทำสื่อการเรียนการสอนขึ้นมาใหม่ เช่นหนังสือเรียน คู่มือครู หนังสือเสริม ประสบการณ์แบบฝึกหัด หรือสื่ออื่นๆ เพื่อนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับ จุดประสงค์ เนื้อหาและสภาพท้องถิ่นโดยสื่อเหล่านี้อาจใช้กับเนื้อหารายวิชาที่มีอยู่เดิมหรือ รายวิชาใหม่ที่พัฒนาขึ้นก็ได้

5. จัดทำคำอธิบายรายวิชาเพิ่มเติมจากที่ปรากฏในหลักสูตรแกนกลาง ทั้งนี้ คำอธิบายรายวิชาที่จัดทำขึ้นต้องสอดคล้องกับจุดประสงค์เนื้อหาและความต้องการของท้องถิ่น

จากเหตุผลดังกล่าวจึงสรุปได้ว่าสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษาได้การพัฒนา หลักสูตรโดยนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาวิจัย มาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรเพื่อให้มี ความเหมาะสมชัดเจนยิ่งขึ้น ทั้งเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน และกระบวนการนำ หลักสูตรไปสู่การปฏิบัติในระดับเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา พร้อมทั้งได้จัดทำสาระ แกนกลางในแต่ละระดับชั้น เพื่อให้เขตพื้นที่การศึกษา หน่วยงานระดับท้องถิ่นและสถานศึกษา นำไปใช้เป็นกรอบและทิศทางในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและจัดการเรียนการสอนที่จะช่วยให้ ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ในการปรับตัวตามสภาพแวดล้อม

การจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด เข้าใจถึงการพัฒนาเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย สามารถนำความรู้ไปปรับในการดำเนินชีวิตโดยนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในชีวิตประจำวัน ตลอดจนการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของแต่ละท้องถิ่น ซึ่งอาจดำเนินการโดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนในระดับต่างๆ ได้แก่ โรงเรียน สหวิทยาเขต อำเภอ เขตพื้นที่การศึกษา จังหวัดเป็นต้นสำหรับกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นนั้น แนวคิดของนักการศึกษาส่วนใหญ่สามารถนำมาใช้ได้ตามความหมายของหลักสูตรท้องถิ่นทั้งในลักษณะการปรับหลักสูตรแกนกลาง หรือหลักสูตรแม่บทให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น ซึ่งนักการศึกษาได้เสนอแนะไว้ดังนี้

สัจ จุทรานันท์ (2532, หน้า 314-316) กล่าวถึงวิธีดำเนินการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นไว้ คือ การปรับหลักสูตรแกนกลางให้เข้ากับสภาพท้องถิ่น และการสร้างหลักสูตรย่อยในระดับท้องถิ่นขึ้นมาเสริมหลักสูตรแกนกลางซึ่งในการดำเนินงานทั้ง 2 ลักษณะสามารถดำเนินการได้ดังนี้

1. การตั้งคณะทำงาน
2. ศึกษาสภาพข้อมูลพื้นฐาน
3. กำหนดจุดมุ่งหมายสำหรับหลักสูตรท้องถิ่น
4. พิจารณาความเหมาะสมของหลักสูตรแกนกลางกับสภาพท้องถิ่น
5. ดำเนินการเลือกเนื้อหาสาระของหลักสูตรแกนกลาง หรือจัดสร้างเนื้อหาสาระขึ้นใหม่
6. ดำเนินการใช้หลักสูตร
7. ประเมินผลการใช้หลักสูตร
8. ทำการปรับปรุงแก้ไข

นอกจากนี้ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539, หน้า 123 – 124) ได้กล่าวถึงกระบวนการเรียนหรือขั้นตอนสำคัญในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในการนั้นสามารถดำเนินการได้ทั้งในระดับโรงเรียน กลุ่มโรงเรียน ระดับอำเภอ ระดับเขตพื้นที่การศึกษา และระดับจังหวัด ในลักษณะของการทำหรือสร้างรายวิชาขึ้นมาใหม่ และได้เสนอขั้นตอนไว้ดังนี้

ขั้นที่ 1 จัดตั้งคณะทำงานเพื่อจัดทำหลักสูตรโดยผู้บริหารโรงเรียนคัดเลือกครูศึกษานิเทศก์ นักวิชาการในท้องถิ่น ตลอดจนผู้นำชุมชนและปราชญ์ชาวบ้านในท้องถิ่นนั้น ๆ มาเป็นคณะทำงานเพื่อร่างหลักสูตรท้องถิ่น

ขั้นที่ 2 ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานคณะทำงานต้องทำการศึกษาสภาพและความต้องการของท้องถิ่น เพื่อให้หลักสูตรนั้นๆ เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่นอย่างแท้จริง โดยรวบรวม

ข้อมูลจากคนในท้องถิ่นด้วยวิธีการสัมภาษณ์ตามแบบสอบถาม การสังเกต ฯลฯ เพื่อใช้สำรวจความต้องการของผู้เรียนเพื่อให้หลักสูตรมีความสอดคล้องกับศักยภาพความต้องการ ของผู้เรียนศึกษาองค์ประกอบต่างๆ ของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพิจารณาว่ามีส่วนใดบ้างที่ท้องถิ่นสามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้ นอกจากนี้ยังต้องวิเคราะห์ศักยภาพของโรงเรียนด้วยว่ามีจุดแข็งจุดอ่อนอะไรบ้าง เพื่อนำไปปรับปรุงให้โรงเรียนมีความพร้อมมากที่สุด และสามารถนำหลักสูตรท้องถิ่นไปใช้ได้อย่างเกิดประสิทธิภาพ

ขั้นที่ 3 กำหนดจุดประสงค์ของหลักสูตรคณะทำงานจะต้องศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นและผู้เรียน จากนั้นกำหนดจุดประสงค์ที่ต้องการให้เกิดขึ้นแก่ผู้เรียนเมื่อเรียนจบรายวิชานั้นๆ ที่สำคัญคือจะต้องเป็นจุดประสงค์ที่สามารถเป็นไปได้จริงในทางปฏิบัติ

ขั้นที่ 4 กำหนดเนื้อหาเป็นการนำจุดประสงค์จากขั้นที่ 3 มาวิเคราะห์และกำหนดเนื้อหาสาระของรายวิชาอย่างกว้างๆ ให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ของรายวิชานั้นๆ จากนั้นจึงแยกออกเป็นเนื้อหาย่อย ซึ่งในส่วนนี้สามารถปรับเนื้อหาให้เหมาะสมกับสภาพของแต่ละท้องถิ่นและผู้เรียนได้ ตลอดจนมีความต่อเนื่องกับรายวิชาในขั้นต้นและรายวิชาต่างๆ

ขั้นที่ 5 กำหนดกิจกรรมพิจารณาจากจุดประสงค์แต่ละข้อ กิจกรรมที่กำหนดไม่ควรมากหรือน้อยเกินไป เน้นทักษะกระบวนการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ทำกิจกรรม โดยมีครูเป็นผู้ประสานกิจกรรมและชี้แนะ

ขั้นที่ 6 กำหนดชั่วโมงการเรียนถ้ารายวิชาที่จัดทำได้กำหนดให้เป็นวิชาบังคับเลือก เวลาเรียนที่กำหนดจะต้องเป็นไปตามที่ระบุไว้ในโครงสร้างของหลักสูตร ถ้าเป็นรายวิชาเลือกเสรี สามารถกำหนดตามความเหมาะสมกับจุดประสงค์และเนื้อหาที่กำหนดให้เรียนแต่ควรความสัมพันธ์กับโครงสร้างของกลุ่มวิชาที่เป็นอยู่เดิมด้วย ในกรณีที่เนื้อหามากอาจจัดทำเป็นหลายวิชาและอาจมีได้ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ

ขั้นที่ 7 กำหนดเกณฑ์การวัดและประเมินผลคณะทำงานควรกำหนดเกณฑ์การวัดและประเมินผลในรายวิชาที่ทำขึ้นใหม่เพื่อผู้นำไปใช้จะได้ทำการวัดและประเมินผลได้ตรงตามเจตนารมณ์ของหลักสูตร สิ่งที่ต้องระบุคือรายวิชาที่สร้างขึ้นจะมีการวัดและประเมินผลแบบใดก่อนเรียน ระหว่างเรียน และ/หรือเมื่อจบหลักสูตร ใช้วิธีการและเครื่องมือในการวัดผลอะไรใช้เกณฑ์ใดในการประเมินผล

ขั้นที่ 8 จัดทำเอกสารหลักสูตรหลังจากจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นในรายวิชาใหม่แล้วควรจะต้องจัดทำเอกสารหลักสูตร เช่น แผนการสอน คู่มือครู หนังสืออ่านเพิ่มเติม และหนังสือต่างๆ เป็นต้น เพื่อให้ผู้ใช้หลักสูตรสามารถนำหลักสูตรไปใช้อย่างมีประสิทธิภาพ

ขั้นที่ 9 ตรวจสอบคุณภาพและการทดลองใช้หลักสูตรคณะทำงานควรจะพิจารณา ร่วมกันหรือให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบว่าองค์ประกอบต่างๆ ของหลักสูตร เช่น จุดประสงค์

เนื้อหา กิจกรรม ฯลฯ มีความสอดคล้องกันหรือไม่อย่างไร แผนการสอน สื่อการเรียนการสอนต่างๆ มีความสอดคล้องกับหลักสูตรหรือไม่ ภาษาที่ใช้มีความชัดเจนเพียงใด หากพบข้อบกพร่องหรือปัญหาจะทำการแก้ไข จากนั้นคณะทำงานจึงคัดเลือกกลุ่มทดลองและกำหนดวิธีการประเมินผล เพื่อพิจารณาว่าหลักสูตรท้องถิ่นที่สร้างขึ้นใหม่ ตลอดจนสื่อและแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ สามารถนำไปปฏิบัติจริงได้หรือไม่อย่างไร ในการทดลองใช้หลักสูตร คณะทำงานจะต้องเตรียมครูผู้สอนให้เข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรและการใช้หลักสูตรเสียก่อน จากนั้นจึงทดลองให้ครูนำไปใช้ในชั้นเรียน โดยมีการนิเทศติดตามผลการใช้หลักสูตร นำข้อมูลที่ได้มาปรับปรุงหลักสูตรให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้นก่อนนำไปใช้จริงต่อไป

ขั้นที่ 10 เสนอขออนุมัติใช้หลักสูตรเมื่อตรวจสอบคุณภาพและแก้ไขหลักสูตรท้องถิ่นที่สร้างขึ้นเรียบร้อยแล้วจะต้องนำหลักสูตรที่สร้างขึ้นใหม่เขียนตามแบบฟอร์มที่กำหนด แล้วเสนอตามลำดับขั้นเพื่อขออนุมัติใช้หลักสูตร

ขั้นที่ 11 นำหลักสูตรไปใช้ขณะรอการอนุมัติใช้หลักสูตร คณะทำงานจะต้องทำการวางแผนใช้หลักสูตรโดยเตรียมการอบรมครูเกี่ยวกับวิธีการใช้หลักสูตร โดยควรจัดในรูปการประชุมเชิงปฏิบัติการ และเมื่อการประชุมสิ้นสุดลงแล้ว ผู้บริหารหรือผู้ได้รับมอบหมายจะต้องนิเทศติดตามผลของการใช้หลักสูตรของครูด้วย เพื่อให้การสอนเป็นไปตามจุดประสงค์ของหลักสูตร

ขั้นที่ 12 ประเมินผลหลักสูตรหลังจากครูนำหลักสูตรไปใช้ในโรงเรียนระยะหนึ่งแล้ว โรงเรียนควรจัดให้มีการพิจารณาถึงคุณค่าของหลักสูตรว่าเป็นอย่างไรให้ผลตรงตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ ต้องปรับปรุงแก้ไขในส่วนใดหรือควรยกเลิกไป วิชัย ประสิทธิ์วุฒิเวชช์ (2542, หน้า 150-154) เสนอแนะการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นว่าสามารถดำเนินการได้ ยกกระตือรือร้น หากจะให้มีการเปรียบเทียบแบบแผนจะต้องดำเนินการอย่างเป็นลำดับขั้นตอนดังนี้

1. จัดตั้งคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น โดยเลือกคนที่มีความสามารถมีความตั้งใจปฏิบัติงานประมาณ 5 - 7 คน ประกอบด้วยผู้ที่มีความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรอย่างน้อยจำนวน 1 คนเพื่ออำนวยความสะดวกในการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมาย นอกนั้นควรเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในด้านเนื้อหา การสอนและสภาพท้องถิ่น เช่นครูผู้สอน ผู้บริหารโรงเรียน ศึกษานิเทศก์ นักวิชาการ และภูมิปัญญาท้องถิ่น

2. ศึกษาหลักสูตร และเอกสารประกอบหลักสูตร ซึ่งเป็นผลมาจากการพัฒนาหลักสูตรระดับชาติ เพื่อให้มีความเข้าใจในโครงสร้างและแนวดำเนินการของหลักสูตร แกนกลางอย่างถ่องแท้ก่อน นอกจากนั้นยังเป็นการทบทวนหรือพัฒนาจุดประสงค์ต่างๆ ของหลักสูตรให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น วิเคราะห์เนื้อหาสาระ และประสบการณ์ในหลักสูตร ซึ่งอาจจะให้ได้ถึงรายละเอียดขั้นการแปลงเป็นพฤติกรรมที่คาดหวังจากตัวผู้เรียน

3. ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานต่างๆ ของท้องถิ่นตามที่ได้เสนอมาแล้ว ในบทที่ 1 รวมทั้งสิ่งที่ควรเพิ่มเติมในระดับท้องถิ่น เช่น วัฒนธรรมที่มีในท้องถิ่นการประกอบอาชีพในปัจจุบันและอนาคต ความคาดหวังของท้องถิ่นเป็นต้น การเก็บรวบรวมข้อมูลอาจจะรวบรวมจากแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ แบบสำรวจ และการประชุมสัมมนา หรือวิธีการอื่นใดที่เป็นประโยชน์ในอันที่จะทำให้ทราบข้อมูลที่แท้จริงภายในสังคมท้องถิ่น

4. การประมวล และพิจารณาสภาพปัญหาและความต้องการต่างๆ ของท้องถิ่นให้มีความเหมาะสมตรงกับสภาพการณ์ที่เป็นอยู่ และความต้องการพัฒนาในอนาคต หากข้อมูลไม่ชัดเจนพอจะต้องประเมินผลก่อน คณะกรรมการควรพิจารณาว่าสิ่งที่เกิดขึ้นแล้ว นั้นเป็นไปตามต้องการหรือไม่ มีสิ่งใดบ้างที่ต้องการและจงใจให้เกิดขึ้น แล้วนำทั้ง 2 ประเด็น มาเปรียบเทียบเพื่อเลือกและจัดลำดับความสำคัญของข้อมูล ผลที่ได้อาจจำแนกเป็น 2 ประเด็น คือ

- 1) การปรับ เพิ่ม หรือขยาย หลักสูตรแกนกลาง
- 2) การสร้างหลักสูตรย่อยเสริมหลักสูตรแกนกลาง

การปรับเพิ่มหรือขยายหลักสูตรแกนกลาง หากผลของการประมวลและพิจารณาสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นสรุปได้ว่ามีสิ่งที่ควรปรับเพิ่ม หรือขยาย หลักสูตรแกนกลาง กระบวนการลำดับต่อไปควรเป็นดังนี้

1. จัดตั้งคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น ควรปรับเพิ่ม หรือขยายโดยมีหลักในการสรรหาหรือคัดเลือกคณะกรรมการเช่นเดียวกับที่กล่าวมาแล้วในการจัดตั้งคณะกรรมการ

2. กำหนดบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการ เนื่องจากทุกคนสามารถมีส่วนร่วมในการวางแผนและพัฒนา มีบทบาททั้งทางตรงและทางอ้อม จึงควรพิจารณาบทบาทและหน้าที่ความรับผิดชอบ เพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างชัดเจนในคณะผู้ทำงาน

3. คณะกรรมการ นำข้อมูลผลสรุปที่พบว่ามีสิ่งใดไม่ครอบคลุมหรือสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น โดยนำมาดำเนินการปรับเพิ่ม หรือขยายให้เหมาะสมจัดทำเป็นเอกสารท้องถิ่น เช่น แนวการสอน คู่มือครู หนังสือเสริมประสบการณ์หนังสืออ่านเพิ่มเติม ฯลฯ แล้วจึงนำเอกสารประกอบหลักสูตรออกเผยแพร่ในท้องถิ่น

4. การนิเทศติดตามผล และประเมินการใช้หลักสูตร ที่เป็นผลจากการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นเพื่อเป็นการให้คำแนะนำช่วยเหลือ ชี้แจงแก่ผู้นำหลักสูตรไปใช้ในการติดตามผล มีการนำเอกสารประกอบไปใช้ในการปฏิบัติจริงมากน้อยเพียงใด กระตุ้นส่งเสริมให้มีการใช้อย่างคุ้มค่า นอกจากนี้ยังมีการเก็บรวบรวมข้อมูล ข้อดี ข้อเสีย ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะต่างๆ เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาหลักสูตรต่อไป

การสร้างหลักสูตรย่อยเสริมหลักสูตรแกนกลาง ถ้าคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น ประมวลและพิจารณาสภาพและความต้องการของท้องถิ่น มีข้อมูลและพบว่าน่าจะมีการสร้างหลักสูตรย่อยเสริมหลักสูตรแกนกลางกระบวนการลำดับต่อไปควรเป็นดังนี้

1. จัดตั้งคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น โดยการสร้างหลักสูตรย่อยเสริมหลักสูตรแกนกลาง ด้วยหลักการเช่นเดียวกับที่กล่าวมาแล้วข้างต้น
2. กำหนดบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการเช่นที่กล่าวมาแล้วข้างต้น
3. การออกแบบหลักสูตร อันเป็นกระบวนการในการเลือกองค์ประกอบต่างๆตลอดจนเทคนิควิธีต่างๆ ในการสร้างหลักสูตร จะต้องไม่ขัดแย้งกับหลักสูตรแกนกลาง แต่เป็นการช่วยเสริมให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น

4. การร่างหลักสูตร โดยการนำข้อมูลที่ได้จากการออกแบบหลักสูตรมาดำเนินการสร้างเป็นหลักสูตรย่อย โดยใช้หลักการและกระบวนการพัฒนาหลักสูตร

5. การตรวจสอบคุณภาพและการทดลองใช้หลักสูตร คณะกรรมการต้องจัดหาหรือสรรหาคณะผู้ร่วมงานดังนี้

5.1 คณะผู้เชี่ยวชาญ ทำหน้าที่ตรวจสอบคุณภาพหลักสูตรจากองค์ประกอบต่างๆ ของหลักสูตรให้ครบทุกด้าน เพื่อการแก้ไขก่อนทดลองใช้

5.2 คณะผู้ทดลองใช้หลักสูตร มีการเตรียมความพร้อมก่อนทดลองใช้ซึ่งอาจเป็นการประชุม หรือฝึกอบรม ทั้งนี้คณะกรรมการต้องมีการเตรียมงานด้านต่างๆ อย่างความสะดวกแก่คณะผู้ร่วมงานทั้ง 2 คณะ เช่น วัสดุหลักสูตร แผนการทำงาน งบประมาณ เป็นต้น ผลที่ได้จากขั้นตอนนี้ต้องนำไปใช้ในการปรับปรุงแก้ไขก่อนดำเนินขั้นต่อไป

6. การขออนุมัติใช้หลักสูตร คณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นต้องนำหลักสูตรที่ร่างขึ้น เสนอต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตามลำดับที่ข้องตามลำดับดังที่กล่าวมาแล้ว

7. การนิเทศติดตามผล และการประเมินผลการใช้หลักสูตร

ชีวรต์น์ สาลีประเสริฐ (2545, หน้า 99) ได้กล่าวถึงกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น การอนุรักษ์โบราณสถานโบราณวัตถุอำเภออุทงส์สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ซึ่งสอดคล้องกับอิทธิเดช น้อยไม้ (2546) ที่ได้พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง นครปฐมบ้านเรา สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และนันทิชัย หิรัญวงศ์ (2547, หน้า 68) ที่ได้พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง มัคคุเทศก์น้อยนำเที่ยวบึงฉวากเฉลิมพระเกียรติ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่มีวิธีดำเนินการวิจัย 4 ขั้นตอน คือ

1. การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน
2. การสร้างหลักสูตร
3. การทดลองใช้หลักสูตร
4. การประเมินหลักสูตร

จากข้อมูลดังกล่าวผู้วิจัยจึงได้สรุปถึงการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นให้สอดคล้องกับสภาพปัญหา นโยบายและความต้องการของแต่ละท้องถิ่น และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนในระดับต่างๆ ได้แก่ โรงเรียน สหวิทยาเขต อำเภอ เขตพื้นที่การศึกษา จังหวัด และได้นำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง ข้าวไทย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จังหวัดสุพรรณบุรี โดยใช้กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่มีวิธีดำเนินการวิจัย 4 ขั้นตอนคือ 1) การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน 2) การสร้างหลักสูตร 3) การทดลองใช้หลักสูตร 4) การประเมินหลักสูตร

ข้าวไทย

1. ประวัติข้าวไทย ประวัติข้าวไทย มีหลักฐานการพบรอยแถบในอิฐ เครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ และหลักฐานข้อมูลของเมล็ดข้าวที่ขุดพบที่ถ้ำปุงซุง โดยเมล็ดข้าวเหล่านั้นมีอายุ 2,500 - 3,000 ปีก่อนคริสต์ศักราช ที่แสดงให้เห็นว่าคนไทยมีการบริโภคข้าวมานานแล้ว ในระยะแรกจะเป็นการบริโภคข้าวเหนียวทั้งเมล็ดใหญ่และเมล็ดป้อม ส่วนข้าวเจ้ามีการบริโภคน้อย แต่จากอิทธิพลของวัฒนธรรมเขมรที่แพร่เข้ามาสู่ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาในช่วงพุทธศตวรรษที่ 16 ทำให้มีการบริโภคข้าวเจ้าเมล็ดเรียวยาวมากขึ้นในบริเวณภาคกลางและแพร่กระจายออกไป ทำให้มีการค้นพบทั้งข้าวเมล็ดป้อม เมล็ดใหญ่และเมล็ดเรียวยาว ร่วมกันในหลายพื้นที่ในช่วงเวลาดังกล่าว การค้นพบข้าวหลายจำพวกในชุมชนของสมัยหนึ่งแสดงให้เห็นว่าสมัยนั้นอาจมีกลุ่มชนที่มีวัฒนธรรมแตกต่างกันอาศัยอยู่ในบริเวณนั้น มีการติดต่อกันระหว่างกลุ่ม เกิดการแลกเปลี่ยนซื้อขายข้าวกัน หรือกลุ่มชนนั้นมีการปลูกข้าวหลายชนิดก็เป็นได้ ในปัจจุบันก็ยังคงมีการบริโภคทั้งข้าวเหนียวและข้าวเจ้าในประเทศ แต่ความนิยมในการบริโภคจะมีความแตกต่างกันไปตามภูมิภาคต่างๆ ทำให้เกิดวัฒนธรรม ประเพณีต่างๆ ที่แตกต่างกันไป เช่นเดียวกัน

พระมหากษัตริย์ไทยทุกยุคทุกสมัยมีความเกี่ยวข้องกับข้าวไทยอย่างใกล้ชิดในรัชสมัยของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ในพุทธศตวรรษที่ 18 ได้มีหลักฐานที่แสดงให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ของประเทศโดยมีคำจารึกไว้ในศิลาจารึกว่า... “ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว” พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลปัจจุบัน ทรงสนพระทัยทะนุบำรุงข้าวไทยมาโดยตลอดเคยมีพระราชดำรัสพระราชทานแก่กลุ่มผู้นำชาวนาว่า ข้าพเจ้ามีโอกาสได้ศึกษาและเคยทำนามาบ้างทราบดีว่ามีความยากลำบากจำเป็นต้องอาศัยพันธุ์ข้าวที่ดีเพราะจะเพิ่มรายได้ให้ไม่น้อย(แก้วขวัญ วัชโรทัย, 2542, หน้า 5)

2. วัฒนธรรมข้าว ในปี พ.ศ. 2503 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ฟื้นฟูพระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญเพื่อความเป็นสิริมงคลและบำรุงขวัญเกษตรกร รวมทั้งทำให้ชาวต่างประเทศได้เห็นวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของ

คนไทยด้วย(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2538, หน้า 118-119) เนื่องจากการผลิตข้าวส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับสภาพธรรมชาติ อากาศ บรรพบุรุษไทยมีความเชื่อว่าข้าวมีจิตวิญญาณและมีเทพคุ้มครองนามว่า แม่โพสพจะเป็นผู้ปกป้องรักษาข้าว และช่วยให้มีผลผลิตสมบูรณ์ดี จึงมีความสำนึกบุญคุณแม่โพสพอย่างลึกซึ้งจึงเกิดพิธีกรรมต่าง ๆ เพื่อเป็นการบูชาแม่โพสพ เช่นการทำขวัญข้าว การสู่ขวัญข้าว การสู่ขวัญยุง และมีประเพณีต่าง ๆ เช่น พิธีแห่หางแมว พิธีแห่บังไฟ และเลี้ยงผีฝ่ายนอกจากนี้ข้าวยังเป็นบ่อเกิดการละเล่นและเพลงพื้นเมือง เช่นเพลงเดินรำกำเคียว เพลงสงฟาง และเพลงเกี่ยวข้าวเป็นต้น (ศูนย์พันธุกรรมวิวัฒนาการและเทคโนโลยีชีวภาพแห่งชาติ, หน้า 15) พิธีกรรมที่มีความหมายและมีความสำคัญต่อชีวิตของคนไทย ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวไร่ชาวนานั่น ที่สำคัญที่สุดก็คือ พิธีกรรมที่เกี่ยวกับการทำมาหากิน และการทำมาหากินของคนไทยในสังคมไทยนั้น ตั้งแต่อดีตก็คือการทำเกษตรกรรม การเพาะปลูก เพื่อความอุดมสมบูรณ์ ดังนั้น พิธีกรรมทั้งหมดหรือจุดประสงค์หลักของพิธีกรรมที่เกี่ยวกับข้าวจะแสดงให้เห็นถึงวิธีการแก้ไขปัญหของชาวบ้าน ที่สะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาของชาวบ้าน ในการเผชิญกับปัญหาเรื่องปากท้อง เรื่องความอยู่รอดของชาวบ้านนั่นเอง พิธีกรรมดั้งเดิมของสังคมไทยก่อนการรับพุทธศาสนาหรือศาสนาฮินดูเข้ามา นั้น ก็คงเป็นเรื่องของความพยายามจะติดต่อกับอำนาจเหนือธรรมชาติหรือว่าผีนั่นเอง โดยเชื่อว่าผีมีอิทธิพลเหนือผลผลิตและต่อสภาพแวดล้อม ซึ่งอาจจะเรียกว่าใช้วิธีการทางไสยศาสตร์ ต่อมาเมื่อมีการรับพุทธศาสนาเข้ามาแล้วก็มีการผสมผสานกัน จนพิธีกรรมที่เป็นของชาวบ้านหลายวิธีได้มีการปรับเปลี่ยนไปเป็นพระราชพิธี นอกจากนั้นจะเห็นว่าพิธีกรรม ที่เกี่ยวกับข้าวทั้งหมดนั้น จริงๆ แล้วเป็นพิธีที่สร้างขึ้นตามฤดูกาลซึ่งสัมพันธ์กับการเพาะปลูก ปัญหาใหญ่ที่สุดของการทำนาคือปัญหาเรื่องน้ำฝน เพราะว่าการทำนาในสังคมไทยในอดีตนั้นเป็นนาไร่ฝน เป็นนาที่จำเป็นต้องพึ่งพิงกับธรรมชาติดินฟ้าอากาศ ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่แน่นอนและมนุษย์ไม่สามารถจะควบคุมได้ เพราะฉะนั้น จำเป็นต้องอาศัยอำนาจลึกลับไสยศาสตร์เรียกผีสาธเทศาให้มาช่วยปักเป้าจัดภัยอันตรายต่างๆ และวิธีการที่ทำกันก็คือ พยายามเอาอกเอาใจด้วยการเลี้ยงดูเอาใจ เช่นการไหว้ภูตผีหรืออำนาจลึกลับเหนือธรรมชาติต่างๆ พิธีกรรม ที่เกี่ยวกับข้าวมีความสำคัญต่อชาวบ้านมากที่สุด เพราะเกี่ยวข้องกับในการทำมาหากินเลี้ยงชีพ พิธีกรรมข้าวจัดขึ้นอย่างต่อเนื่องตลอดปีตามลำดับการเพาะปลูกข้าว โดยช่วงที่สำคัญที่สุดจะอยู่ระหว่าง หลังการเก็บเกี่ยวผลผลิตและก่อนเริ่มฤดูกาลใหม่ พิธีกรรมข้าวมี 4 ขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. พิธีกรรมก่อนการเพาะปลูก มีวัตถุประสงค์เพื่อบวงสรวง บูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือบรรพบุรุษให้คุ้มครองป้องกันภัยอันตรายแก่ชีวิตและทรัพย์สิน ให้มีความสวัสดิมงคล มีความอุดมสมบูรณ์

2. พิธีกรรมช่วงเพาะปลูก มีเป้าหมายเพื่อบวงสรวงบนบาน บอกกล่าว ผ่าฝัสิ่งที่เกี่ยวข้องกับข้าวหรือการเพาะปลูกแก่เทพเจ้าหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ขอให้การเพาะปลูกข้าว

ดำเนินไปได้ด้วยดีปราศจากอันตรายต่างๆ อาทิ พืชแรกไถนา

3. พืชกรรมเพื่อการบำรุงรักษา เพื่อให้ข้าวงอกงาม ปลอดภัยจากสัตว์ต่างๆ หนอนเพลี้ย พืชกรรมประเภทนี้ จัดขึ้นในช่วงระหว่างการเพาะปลูกจนกระทั่งเก็บเกี่ยว อาทิ พืชไล่่น้ำ พืชปักตาเหลว พืชรับขวัญแม่โพสพ

4. พืชกรรมเพื่อการเก็บเกี่ยว - ฉลองผลผลิต เพื่อให้ได้ผลผลิตมาก และเพื่อแสดงความอ่อนน้อมกตัญญูต่อข้าว ตลอดถึงสิ่งที่เกี่ยวข้อง พืชกรรมประเภทนี้ จัดขึ้นในช่วงฤดูกาลเก็บเกี่ยว อาทิ พืชรวบข้าว พืชแรกเกี่ยวข้าว พืชเชิญข้าวขวัญ พืชปลงข้าว พืชชนข้าวขึ้นย้ง พืชตั้งลอมข้าว พืชปิดย้ง พืชเปิดย้ง

3. ชนิดของข้าว การแบ่งชนิดของข้าวทำได้หลายแบบ ขึ้นอยู่กับมาตรฐานที่ใช้ในการแบ่ง เช่น

1) แบ่งตามประเภทของเนื้อแข็งในเมล็ดข้าวสาร แบ่งได้เป็น ข้าวเจ้าและข้าวเหนียว ซึ่งมีต้นและลักษณะอย่างอื่นเหมือนกันทุกอย่าง แตกต่างกันที่ประเภทของเนื้อแข็งในเมล็ด เมล็ดข้าวเจ้าประกอบด้วยแป้งอมิโลส (Amylose) ประมาณร้อยละ 15 - 30 ส่วนเมล็ดข้าวเหนียวประกอบด้วยแป้งอมิโลเพคติน (Amylopectin) เป็นส่วนใหญ่และมีแป้งอมิโลสเพียงเล็กน้อยประมาณร้อยละ 5 - 7 เท่านั้น

2) แบ่งตามสภาพพื้นที่เพาะปลูก ได้แก่

ข้าวไร่ (upland rice) เป็นข้าวที่ปลูกได้ทั้งบนที่ราบและที่ลาดชันไม่ต้องทำคันนาเก็บกักน้ำ นิยมปลูกกันมากในบริเวณที่ราบสูงตามไหล่เขาทางภาคเหนือ ภาคใต้ ภาคตะวันออกและภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศ คิดเป็นเนื้อที่เพาะปลูกประมาณร้อยละ 10 ของเนื้อที่เพาะปลูกทั่วประเทศ

ข้าวนาสวนหรือนาดำ (lowland rice) เป็นข้าวที่ปลูกในที่ลุ่มทั่วๆ ไปในสภาพที่มีน้ำหล่อเลี้ยงต้นข้าวตั้งแต่ปลูกจนกระทั่งก่อนเก็บเกี่ยว โดยที่สามารถรักษาระดับน้ำได้และระดับน้ำต้องไม่สูงเกิน 1 เมตร ข้าวนาสวนนิยมปลูกกันมากแทบทุกภาคของประเทศคิดเป็นเนื้อที่เพาะปลูก ประมาณร้อยละ 80 ของเนื้อที่เพาะปลูกทั่วประเทศ

ข้าวขึ้นน้ำหรือข้าวนาเมือง (floating rice) เป็นข้าวที่ปลูกในแหล่งที่ไม่สามารถรักษาระดับน้ำได้ บางครั้งระดับน้ำในบริเวณที่ปลูกอาจสูงกว่า 1 เมตร ต้องใช้ข้าวพันธุ์พิเศษที่เรียกว่า ข้าวลอย หรือ ข้าวฟางลอย ส่วนมากปลูกแถบจังหวัดพระนครศรีอยุธยา สุพรรณบุรี ลพบุรี พิจิตร อ่างทอง ชัยนาทและสิงห์บุรี คิดเป็นเนื้อที่เพาะปลูกประมาณ ร้อยละ 10 ของเนื้อที่เพาะปลูกทั่วประเทศ

3) แบ่งตามอายุการเก็บเกี่ยว

แบ่งเป็นข้าวเบา ข้าวกลางและข้าวหนัก ข้าวเบา มีอายุการเก็บเกี่ยว 90 - 100 วัน ข้าวกลางมีอายุการเก็บเกี่ยว 100 - 120 วัน และข้าวหนักมีอายุการเก็บเกี่ยว 120 วันขึ้นไป อายุการเก็บเกี่ยวนับแต่วันเพาะกล้าหรือหว่านข้าวในนาจนเก็บเกี่ยว

4) แบ่งตามลักษณะความไวต่อช่วงแสง

ข้าวที่ไวต่อช่วงแสงจะมีอายุการเก็บเกี่ยวที่ไม่แน่นอน คือไม่เป็นไปตามอายุของต้นข้าว เพราะจะออกดอกในช่วงเดือนที่มีความยาวของกลางวันสั้นกว่ากลางวัน ในประเทศไทยช่วงดังกล่าวเริ่มเดือนตุลาคม ฉะนั้นข้าวพวกนี้ต้องปลูกในฤดูนาปี (ฤดูฝน) เท่านั้น ส่วนข้าวที่ไม่ไวต่อช่วงแสงสามารถปลูกได้ทุกฤดูกาล ข้าวชาวมะลิ 105 เป็นข้าวที่ไวต่อช่วงแสง ในขณะที่ข้าวปทุมธานี เป็นข้าวที่ไม่ไวต่อช่วงแสง

5) แบ่งตามรูปร่างของเมล็ดข้าวสารดังนี้

ข้าวเมล็ดสั้น (short grain) ความยาวของเมล็ดไม่เกิน 5.50 มิลลิเมตร

ข้าวเมล็ดยาวปานกลาง (medium grain) ความยาวของเมล็ดตั้งแต่ 5.51 - 6.60 มิลลิเมตร

ข้าวเมล็ดยาว (long grain) ความยาวของเมล็ดตั้งแต่ 6.61 - 7.50 มิลลิเมตร

ข้าวเมล็ดยาวมาก (extra - long grain) ความยาวของเมล็ดตั้งแต่ 7.51 มิลลิเมตรขึ้นไป

4. การปลูกข้าว จากกระแสพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (2536, หน้า 11)ที่ว่า "ข้าวต้องปลูกเพราะอีก 20 ปี ประชากรอาจจะ 80 ล้านคน ข้าวจะไม่พอถ้าลดการปลูกข้าวไปเรื่อย ๆ ข้าวจะไม่พอ เราจะต้องซื้อข้าวจากต่างประเทศ เรื่องอะไรประชาชนคนไทยไม่ยอม คนไทยนี้ต้องมีข้าว แม้ข้าวที่ปลูกในเมืองไทยจะสู้ข้าวที่ปลูกในต่างประเทศประเทศไม่ได้...เราก็ต้องปลูก" การปลูกข้าวหมายถึง การทำนา และการดูแลรักษาต้นข้าวในนา ตั้งแต่ปลูกไปจนถึงเก็บเกี่ยว การปลูกข้าวในแต่ละท้องถิ่นจะแตกต่างกันไปตามสภาพของดินฟ้าอากาศ และสังคมของท้องถิ่นนั้นๆ ในแหล่งที่ต้องอาศัยน้ำจากฝนเพียงอย่างเดียวก็ต้องกะระยะเวลาการปลูกข้าวให้เหมาะสมกับช่วงที่มีฝนตกสม่ำเสมอ และเก็บเกี่ยวในช่วงที่ฤดูฝนหมดพอดี เนื่องจากแต่ละท้องถิ่นมีสภาพดินฟ้าอากาศที่แตกต่างกัน สำหรับการทำนาในประเทศไทย มีปัจจัยหลัก 2 ประการ เป็นพื้นฐานของการทำนาและเป็นตัวกำหนดวิธีการปลูกข้าว และพันธุ์ข้าวที่จะใช้ในการทำนาด้วยหลัก 2 ประการ คือ

1. สภาพพื้นที่ (ลักษณะเป็นพื้นที่สูงหรือต่ำ) และภูมิอากาศ

2. สภาพน้ำสำหรับการทำนาฤดูทำนาปีในประเทศไทยปกติจะเริ่มราวเดือนพฤษภาคมถึงกรกฎาคมของทุกปีขึ้นอยู่กับปริมาณน้ำฝน

การทำนามีหลักสำคัญ คือ

1. การเตรียมดิน ก่อนการทำนามีการเตรียมดินอยู่ 3 ขั้นตอน

การไถตะ เป็นการไถครั้งแรกตามแนวยาวของพื้นที่กระตนา (กรณีที่ไม่แปลงนาเป็นกระตนาย่อยๆ หลายกระตนาในหนึ่งแปลงนา) เมื่อไถตะจะช่วยพลิกดินเพื่อให้ดินชั้นล่างได้ขึ้นมาสัมผัสผิวดิน ออกซิเจน และเป็นการตากดินเพื่อทำลายวัชพืช โรคพืชบางชนิด การไถตะจะเริ่มทำเมื่อฝนตกครั้งแรกในปีฤดูกาลใหม่ หลังจากไถตะจะตากดินเอาไว้ประมาณ

1 - 2 สัปดาห์

การไถแปร หลังจากที่ได้ตากดินเอาไว้พอสมควรแล้ว การไถแปรจะช่วยพลิกดินที่กลบเอาขึ้นอีกครั้ง เพื่อทำลายวัชพืชที่ขึ้นใหม่ และเป็นการย่อยดินให้มีขนาดเล็กลง จำนวนครั้งของการไถแปรจึงขึ้นอยู่กับชนิดและปริมาณของวัชพืช ลักษณะดินและระดับน้ำ ในพื้นที่ขึ้นอยู่กับปริมาณน้ำฝนด้วย แต่โดยทั่วไปแล้วจะไถแปรเพียงครั้งเดียว

การคราด เพื่อเอาเศษวัชพืชออกจากกระตังน้ำ และย่อยดินให้มีขนาดเล็กลงอีก จนเหมาะแก่การเจริญของข้าว ทั้งยังเป็นการปรับระดับพื้นที่ให้มีความสม่ำเสมอ เพื่อสะดวกในการควบคุม ดูแลการให้น้ำ

2. การปลูก การทำนาในประเทศไทย ข้าวเป็นพืชอาหารประจำชาติไทย เกษตรกรประมาณ 3.43 ล้านครอบครัวหรือประมาณ 20 ล้านคนทำหน้าที่เป็นผู้ปลูกข้าวเลี้ยงประชากรทั่วประเทศ และยังคงมีเหลือจำนวนหนึ่งสำหรับเลี้ยงชาวโลกการทำนาในประเทศไทยแบ่งตามวิธีการปลูกออกเป็น 3 วิธี คือ การทำนาหยอด การทำนาดำ และการทำนาหว่าน ส่วนจะใช้วิธีการแบบไหนขึ้นอยู่กับสภาพพื้นที่นาและชนิดพันธุ์ข้าวที่จะปลูก

การทำนาหยอด เป็นวิธีที่ใช้สำหรับปลูกข้าวไร่ ในสภาพพื้นที่มีน้ำไม่เพียงพอ สำหรับการตกกล้าและปักดำโดยการหยอดเมล็ดพันธุ์ข้าวไว้ในหลุม ๆ ละ 3-5 เมล็ด แล้วกลบเมล็ดทิ้งไว้ เมื่อฝนตกข้าวก็จะงอกและเจริญเติบโตต่อไป

การทำนาดำ เหมาะสำหรับบริเวณที่มีฝนตก หรือมีน้ำท่วม และพื้นดินกักเก็บน้ำได้ดี เตรียมดินด้วยการไถและคราดให้พื้นนาเป็นโคลนตมนำต้นกล้าที่ตกกล้าไว้ในแปลงกล้ามาปักดำ ในระยะห่างที่เหมาะสม

การทำนาหว่าน ส่วนใหญ่เป็นวิธีการสำหรับปลูกข้าวน้ำ แต่อาจจะใช้กับการปลูกข้าวไร่หรือข้าวนาสวนก็ได้ การทำนาหว่านแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะคือ

- การหว่านข้าวแห้ง เตรียมดินด้วยการไถและไถแปร จากนั้นนำเมล็ดข้าวไปหว่านแล้วไถหรือคราดกลบอีกครั้งหนึ่ง เมื่อฝนตกหรือปล่อยน้ำเข้าไป ข้าวก็จะงอกงามขึ้น จะมีผลเสียคือ ข้าวขึ้นเป็นระยะห่างที่ไม่สม่ำเสมอ และมักจะมีวัชพืชขึ้นมาด้วย

- การหว่านข้าวแฉก เตรียมดินเช่นเดียวกันการทำนาดำ แต่ใช้การหว่านเมล็ดข้าวที่เพาะไว้จนเริ่มงอกแล้วสามารถทำได้ทั้งในพื้นที่ดอน ซึ่งเรียกว่า การทำนาดมแผ่นใหม่ และในพื้นที่ลุ่ม ซึ่งเรียกว่านาหว่านน้ำตมหรือนาหว่านน้ำขัง

3. การเก็บเกี่ยว หลังจากที่ยาวงออกหรือออกรวงประมาณ 20 วัน ชาวนาจะเร่งระบายน้ำออก เพื่อเป็นการเร่งให้ข้าวสุกพร้อมๆ กัน และทำให้เมล็ดมีความชื้นไม่สูงเกินไป จะสามารถเก็บเกี่ยวได้หลังจากระบายน้ำออกประมาณ 10 วัน ระยะเวลาที่เหมาะสมสำหรับการเก็บเกี่ยว เรียกว่า ระยะพลับพลึง คือสังเกตที่ปลายรวงจะมีสีเหลือง กลางรวงเป็นสีตองอ่อน การเก็บเกี่ยวในระยะนี้จะได้เมล็ดข้าวที่มีความแข็งแรงแรง มีน้ำหนัก และมีคุณภาพในการสี

4. การนวดข้าว หลังจากตากข้าว ชาวนาจะขนเข้ามาในลานนวด จากนั้นก็นวดเอาเมล็ดข้าวออกจากรวง บางแห่งใช้แรงงานคน บางแห่งใช้ควายหรือวัว แต่ปัจจุบันมีการใช้เครื่องนวดข้าวมาช่วยในการนวด

5. การเก็บรักษา เมล็ดข้าวที่นวดผัดทำความสะอาดแล้วควรตากให้มีความชื้นประมาณร้อยละ 14 จึงนำเข้าเก็บในยุ้งฉาง

ในสมัยก่อน คนไทยปลูกข้าวเพื่อใช้บริโภคเองเป็นหลัก ชาวนาจะนำข้าวเปลือกที่เก็บเกี่ยวได้ไปตากแดดจนแห้งและเก็บไว้ในยุ้งฉาง เมื่อจะบริโภคจึงนำมาคั่วเป็นข้าวสารครั้งละจำนวนน้อยให้พอบริโภคในระยะเวลาสั้นๆ ซึ่งเป็นที่มาของสำนวนที่ว่า "คั่วข้าวสารกรอกหม้อ" หมายถึงทำอะไรโดยไม่เมื่อเหลือเฟือขาด ต่อมาเมื่อมีการติดต่อกับชาวต่างชาติ การปลูกข้าวเพื่อส่งออกจึงได้พัฒนาเป็นสินค้าส่งออกไปต่างประเทศ

5. เครื่องมือเครื่องใช้ในการทำนา เครื่องมือทำนาแบบดั้งเดิมจะมีลักษณะคล้ายกันในแทบทุกภาค โดยจะแตกต่างกันบ้างในวัสดุที่ทำจากท้องถิ่น การตกแต่งลวดลายชื่อที่เรียกแตกต่างกัน และมีลักษณะเฉพาะที่นิยมใช้แต่ละภูมิภาค เครื่องมือเครื่องใช้ในการทำนาสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ เครื่องมือทำนาแบบพื้นบ้านและเครื่องมือทำนาแบบสมัยใหม่

5.1 เครื่องมือทำนาแบบพื้นบ้าน เช่น

1) เครื่องมือเครื่องใช้ในการเตรียมดิน

คันไถ เครื่องมือที่ใช้พรวนดินก่อนการปลูกข้าว กลับหน้าดินเพื่อให้ดินร่วนซุย ไถแบ่งออกเป็น 2 ชนิด คือ ไถหัว ซึ่งเป็นไถที่ใช้แรงงานวัวและไถควายซึ่งเป็นไถที่ใช้แรงงานควาย

แอก เครื่องมือที่ใช้สำหรับสวมคอควายหรือวัวเพื่อที่จะไถ แอกมี 2 ชนิด คือ แอกวัวควายคู่ กับ แอกวัวควายเดี่ยว

คราด เครื่องมือที่ใช้สำหรับคราดดินให้ร่วนซุย คราดมี 2 ชนิดคือ คราดวัวควายคู่ และ คราดวัวควายเดี่ยว

ก๋วยกล้า เครื่องมือที่ใช้สำหรับใส่กำกล้าหรือขนย้ายสิ่งของมักใช้ทางภาคเหนือ

ม้าหาบข้าว ใช้ในการเรียงต้นกล้าหรือฟ่อนข้าวในคันหลาว

ไม้หาบกล้า (บางถิ่นเรียกคันหลาว) ใช้สำหรับหาบต้นกล้าเพื่อนำไปปักดำ

ดอก เครื่องมืออีกชนิดหนึ่งที่ใช้สำหรับมัดฟ่อนหรือกำกล้า มีอยู่ 2 ชนิด คือ ดอกมัดฟ่อนข้าว กับ ดอกมัดกำกล้า

จอบ เครื่องมือสำหรับดายหญ้า พรวนดิน และเตรียมดิน

2) เครื่องมือเครื่องใช้ในช่วงเก็บเกี่ยว

เคียวเป็นเครื่องมือเกี่ยวข้าวมีรูปโค้ง เคียวมี 2 ชนิดคือ เคียวงอ กับ เคียวลา

แกระ/แกะ เครื่องมือเกี่ยวข้าวที่ใช้เก็บรวงข้าว นิยมใช้ในภาคใต้

ไม้หีบ เป็นไม้คู่หนึ่งใช้หีบมัดรวงข้าวเพื่อยกข้าวฟาดลงบนลานหรือ
ม้าร่องนวดข้าว หัวไม้ผูกติดกันด้วยเชือก

ม้าร่องนวดข้าว เอาไว้ใช้สำหรับร่อนรับฟ่อนข้าวเพื่อนวดหรือฟาดเพื่อตี
เมล็ดข้าวจะได้หลุดร่วง

ฟอยหนาม ใช้กวาดเศษฝุ่นและเศษฟางออกจากกองข้าวเปลือก

ชาหมา เป็นเครื่องมือใช้หีบข้าว ประกอบด้วยตัวชาหมาทำจากไม้ไผ่
เป็นรูปกากบาท 2 คู่ ขาไม้ทะลุตัวไม้ขึ้นมาทำเป็นกระบะสำหรับใส่รวงข้าวบดด้วยเสื่อรำแพน

พัดวี ใช้สำหรับพัดฝุ่นผงและข้าวลีบให้ออกจากกองข้าวเปลือก

5.2 เครื่องมือเครื่องใช้ในการแปรรูปข้าว

ครกกระเดื่อง ใช้ตำข้าวโดยใช้ปลายเท้าเหยียบกระเดื่องให้สากกระดกขึ้นลง

ครกข้อมมือ ใช้สำหรับตำข้าวเปลือก จากข้าวเปลือกเป็นข้าวกลอง จากข้าว
กลองเป็นข้าวสาร

กระด้ง ใช้ผัดร่อนข้าวเอาเศษผงฝุ่น แกลบ ออกจากเมล็ดข้าว

ตะแกรง ใช้สำหรับร่อนแยกเศษฟางออกจากเมล็ดข้าว

5.3 เครื่องมือทำนาแบบแบบสมัยใหม่ ได้แก่ รถไถนา รถสำหรับดำนา เครื่อง
หว่านข้าว รถเกี่ยวข้าว รถนวดข้าว เครื่องสูบน้ำ เครื่องสีข้าวไฟฟ้า เป็นต้น

6. วิวัฒนาการพันธุ์ข้าวไทย ในประเทศไทยมีพันธุ์ข้าวหลากหลายมากสามารถ
จำแนกได้หลายลักษณะ โดย สุรพงษ์ ปราณศิลป์ (2550, หน้า 1) ได้กล่าวว่า กรมการข้าว
กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เป็นหน่วยงานที่มีภารกิจด้านการวิจัยและพัฒนาข้าวเพื่อให้มี
ผลผลิตสูง ด้านทานโรค แมลง และสามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมได้ดี เพื่อให้เป็น
ทางเลือกของชาวนาสำหรับเพิ่มผลผลิต จึงได้ค้นคว้าวิจัยด้านการปรับปรุงพันธุ์ข้าวได้ข้าวพันธุ์
ใหม่ที่ได้รับการรับรองจากคณะกรรมการของกรมการข้าว และยังรวบรวมพันธุ์ข้าวพื้นเมืองเพื่อ
นำมาอนุรักษ์และปลูกฟื้นฟูไว้มิให้เสื่อมพันธุ์หรือ สูญพันธุ์ ของเชื้อพันธุ์ข้าวพื้นเมืองนั้นเป็นสิ่งที่
ประโยชน์จากการปรับปรุงพันธุ์ข้าว เนื่องจากต้องใช้ความหลากหลายทางพันธุกรรมของ
พันธุ์ข้าวที่อยู่ในเชื้อพันธุ์ข้าวพื้นเมือง เช่น ลักษณะทางสัณฐานวิทยา ลักษณะคุณภาพเมล็ด
รวมทั้งความต้านทานโรคและสภาพแวดล้อม เป็นต้น ลักษณะเหล่านี้อาจทำให้สูญหายไป
หลายสาเหตุ เช่น การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ปลูกข้าว ความก้าวหน้าทางวิชาการได้แก่การใช้ข้าว
พันธุ์ดีผลผลิตสูงปลูกข้าวแทนพันธุ์พื้นเมืองการเก็บอนุรักษ์ไว้ เพื่อนำมาประกอบการพิจารณา
เป็นพันธุ์พ่อแม่และแม่ในโครงการปรับปรุงพันธุ์ข้าวต่อไป นอกจากนี้พันธุ์ข้าวไทยเป็นที่รู้จักกัน
อย่างดีทั่วโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากการประกวดเมล็ดพันธุ์พืชทั่วโลกที่เมืองเรจินา ประเทศ
แคนาดาในปี ค.ศ.1933 (พ.ศ. 2476) ข้าวพันธุ์ปิ่นแก้วและข้าวพันธุ์พื้นเมืองอื่นๆ ของไทย
ได้รับรางวัลที่ 1,2,3 และรางวัลอื่นๆอีก 8 รางวัล รวมเป็น 11 รางวัล จากทั้งหมด 20 รางวัล

ปัจจุบันไทยมีข้าวคุณภาพซึ่งส่งออกหลายชนิดโดยเฉพาะข้าวหอมมะลิ (Jasmine Rice) เป็นข้าวไทยคุณภาพพิเศษที่มีชื่อเสียงและเป็นที่รู้จักทั่วโลก สามารถส่งออกและนำเงินตราเข้าประเทศเป็นมูลค่าปีละหลายพันล้านบาท นอกจากนี้ ยังมีข้าวอื่นๆ อีกหลายชนิดที่จัดเป็นข้าวคุณภาพของไทย ได้แก่ กข 6, กข15, กข23, พิษณุโลก 60-1, ชัยนาท 1, เหลืองประทิว 123 เป็นต้น (โครงการวิจัยและอนุรักษ์พันธุ์กรรมเพื่อโครงการย่อยการจำแนกและประเมินลักษณะประจำพันธุ์ข้าว 2547, หน้า 3 - 4)

7. การบริโภคข้าว คนไทยภาคเหนือและภาคอีสานนิยมบริโภคข้าวเหนียว ส่วนชาวภาคกลางและภาคใต้บริโภคข้าวเจ้าเป็นอาหารหลักและบริโภคข้าวเหนียวเป็นขนมหวาน ข้าวที่คนไทยบริโภคมีทั้งข้าวเจ้าและข้าวเหนียว นิยมนำมาหุงให้สุกทั้งเมล็ด โดยมีวิธีการหุง ดังนี้

ข้าวเจ้า หุงข้าวแบบเช็ดน้ำ เริ่มต้นโดยล้างหรือซาวข้าว เพื่อขจัดฝุ่นผงและสิ่งแปลกปลอมต่างๆ ออกจนกระทั่งน้ำล้างขาวใส แล้วจึงเติมน้ำปริมาณมากลงไป ต้มให้เดือด ในช่วงนี้ต้องหมั่นคนอย่าให้เมล็ดข้าวติดกันหม้อ ต้มจนเมล็ดข้าวเกือบสุก เมื่อสังเกตเห็นเมล็ดข้าวยังมีไตขุ่นเป็นจุดเล็กๆ อยู่ภายใน ให้รินน้ำข้าวออก หม้อที่ใช้หุงข้าวแบบเช็ดน้ำนี้จึงต้องมีหูสองข้างและฝาหม้อต้องมีหูอยู่ตรงกึ่งกลาง เวลาเช็ดน้ำใช้ไม้ขัดฝาหม้อ ที่ทำจากไม้ไผ่มา ร้อยหูหม้อและฝาหม้อ เอียงหม้อเทน้ำข้าวออกจนหมด แล้วจึงนำไปดงบนไฟอ่อนๆ จนน้ำแห้ง การหุงข้าววิธีนี้จะได้ข้าวสวยกันหม้อเป็นแผ่นแข็ง เรียกว่า ข้าวด้ง

หุงข้าวแบบไม่เช็ดน้ำ หลังจากซาวข้าวแล้วจึงเติมน้ำกะให้พอเหมาะกับข้าว นำไปต้มจนสุก เมล็ดข้าวจะดูดซับน้ำจนแห้ง การหุงข้าววิธีนี้คนหุงต้องมีทักษะในการคาดคะเนปริมาณน้ำและความร้อน เช่น การใช้นิ้วหรือฝ่ามือวางบนข้าวเพื่อประมาณความลึกของน้ำ หรือรู้จักราไฟ (ลดไฟให้อ่อนลง) อุปกรณ์หุงข้าวในสมัยก่อนมักใช้หม้อดิน ต่อมาจึงเปลี่ยนมาเป็นหม้ออะลูมิเนียม และพัฒนามาเป็น หม้อหุงข้าวไฟฟ้าที่มีระบบตัดไฟเมื่อน้ำในหม้อแห้ง หนึ่งข้าว หลังจากซาวข้าวแล้วเติมน้ำให้พอเหมาะเช่นเดียวกับการหุงแบบไม่เช็ดน้ำ ต่างกันตรงที่นำข้าวไปนึ่งโดยใช้ความร้อนของไอน้ำทำให้ข้าวสุก ภาชนะที่ใส่ข้าวจึงเป็นชั้นที่จุข้าวสำหรับบริโภคหนึ่งคนหรือล้นถึงขนาดใหญ่ ที่บรรจุถ้วยหนึ่งได้หลายใบ ต้มข้าวเป็นการหุงโดยใส่น้ำปริมาณมาก ใช้ความร้อนต้มเมล็ดข้าวสุกซึ่งแช่อยู่ในน้ำข้าวจนเมล็ดข้าวสุกและกว่า ข้าวสวยเรียกว่า ข้าวต้ม

ข้าวเหนียวนึ่งข้าว หลังจากซาวเมล็ดข้าวเหนียวแล้วจะแช่น้ำค้างคืนเพื่อให้ข้าวดูดซับน้ำไว้เรียกว่า หม่ำข้าว ถ้าเป็นข้าวใหม่อาจลดเวลาแช่น้ำลงเหลือ 4 - 5 ชั่วโมง อาจเติมเกลือเล็กน้อย เพื่อช่วยให้ข้าวสารนุ่มเร็วขึ้น เมื่อแช่น้ำจนครบกำหนดแล้วจึงเทน้ำทิ้งและซาวข้าวอีกครั้ง เทข้าวใส่ในภาชนะหนึ่งที่มีช่องให้อไอน้ำเดือดเข้าและสะเด็ดน้ำได้ วางภาชนะนี้บนปากหม้อที่มีน้ำกำลังเดือด ปิดฝาเพื่อให้ไอน้ำร้อนหมุนเวียนอยู่ภายในภาชนะ อาจใช้ผ้าชุบน้ำพอหมาด ๆ พันรอบปากหม้อกับภาชนะนี้ เพื่อช่วยให้ไอน้ำร้อนแทรกเข้าไปในภาชนะนี้

ได้ดียิ่งขึ้น นึ่งนานประมาณ 20 นาที ข้าวก็สุก หากพบว่าเมล็ดข้าวยังแข็งอยู่อาจพรมน้ำเย็นเล็กน้อย และพลิกส่วนบนไว้ข้างล่างแล้วนึ่งต่ออีกระยะหนึ่ง เมื่อข้าวสุกดีแล้วจึงเทข้าวสุกในกระด้ง (ถาดสานด้วยไม้ไผ่) หรือโหม (ถาดไม้) ส่ายเมล็ดข้าวให้ไอน้ำระเหยไปบางส่วน เมื่อข้าวเหนียวสุกเริ่มเกาะตัวจึงถ่ายใส่ภาชนะที่มีฝาปิดเพื่อรักษาความชื้นข้าวไว้และช่วยให้ข้าวนุ่มอยู่นานภาชนะที่ใช้ในการนึ่งข้าวเหนียว ได้แก่ หวด (ภาชนะสานด้วยดอกไม้ไผ่ รูปทรงกรวยก้นตัด) มวย (ภาชนะที่ใช้ในภาคอีสาน สานจากดอกไม้ไผ่รูปทรงกระบอก) ไห่หนึ่งข้าว (ภาชนะที่ใช้ในภาคเหนือ ทำจากไม้ รูปร่างส่วนกลางป่อง ส่วนปากและก้นจะสอบเล็กน้อย) ภาชนะที่ใช้นำมาใส่ข้าวเหนียวนี้ มักทำจากไม้ไผ่ หวาย ต้นกล้วย หรือต้นกล้วย ซึ่งรักษาความชื้นได้ดี เรียกว่า แอ็บข้าว (ภาษาเหนือ) กระตืบข้าว หรือ ก่องข้าว (ภาษาอีสาน) ปัจจุบันตามร้านอาหารทั่วไปอาจเห็นการเก็บข้าวเหนียวสุกในกระติ๊กน้ำพลาสติก เพราะหาง่ายแต่จะเกิดไอน้ำที่ระเหยออกจากข้าวเกาะตามผนังกระติ๊กด้านในทำให้ข้าวแฉะ จึงต้องใช้ผ้าขาวบางรองและคลุมปากกระติ๊กไว้ก่อนปิดฝาซึ่งช่วยเก็บรักษาความชื้นได้ดีด้วยข้าวเหนียว การต้มข้าวเหนียวทำแบบเดียวกับข้าวเจ้า แต่จะเติมน้ำไว้ในหม้อพอขลุกขลิก มีน้ำข้าวเหนียวข้นเรียกว่า ข้าวเปียก

8. การค้าข้าว ในปัจจุบันในแถบภาคเหนือตอนบนและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เมื่อชาวนาผลิตข้าวเปลือกเจ้าได้ ส่วนหนึ่งจะใช้บริโภคภายในครัวเรือน โดยทยอยแบ่งสีที่โรงสีขนาดเล็ก (กำลังสี 1 – 12 ตัน ต่อ 24 ชั่วโมง) ส่วนที่เหลือจะขายให้แก่โรงสีขนาดกลาง (กำลังสี 30 – 60 ตัน ต่อ 24 ชั่วโมง) หรือพ่อค้าข้าวเปลือก หรือผ่านตลาดกลางข้าวเปลือกในภาคเหนือตอนล่างและภาคกลางที่เป็นแหล่งชลประทาน เมื่อชาวนาเก็บเกี่ยวข้าวเปลือกสดจะมีพ่อค้าข้าวเปลือกหรือตัวแทนโรงสีมารับซื้อถึงที่ บางรายจะนำข้าวเปลือกไปขายให้แก่โรงสีใกล้เคียง โดยผลึกภาระการลดความชื้นให้โรงสีหรือขายผ่านตลาดกลาง ดังนั้น การประเมินคุณภาพจึงต้องมีการตรวจสอบระดับความชื้น เมื่อพ่อค้าข้าวเปลือกหรือพ่อค้าคนกลางต้องการขายข้าวเปลือกให้โรงสีจะนำตัวอย่างข้าวเปลือกไปให้โรงสีตรวจสอบคุณภาพและตีราคาล่วงหน้าหากราคาเป็นที่พอใจของทั้งสองฝ่าย พ่อค้าคนกลางจึงจะบรรทุกข้าวเปลือกมาส่ง ให้โรงสีขนาดกลางในท้องถิ่น เมื่อโรงสีท้องถิ่นสีเป็นข้าวสารแล้ว ข้าวส่วนหนึ่งจะกระจายสู่ผู้บริโภคในท้องถิ่นใกล้เคียง ส่วนที่เหลือจึงจะส่งผ่าน หอย (นายหน้าหรือตัวแทนการค้า) ไปยังกรุงเทพฯ ซึ่งเป็นศูนย์รวมและกระจายข้าวไปยังผู้บริโภคในจังหวัดต่างๆ ที่ผลิตข้าวไม่พอบริโภค เช่น ภาคใต้ โรงสีขนาดกลางแถบชานเมืองกรุงเทพฯ จะขายข้าวสารให้พ่อค้า ขายส่ง พ่อค้าขายปลีก หรือขายตรงให้ผู้บริโภครายใหญ่ๆ เช่น ร้านอาหาร ภัตตาคาร ส่วนการขายข้าวให้ผู้ส่งออกในปริมาณมากและการซื้อขายระหว่างโรงสีขนาดใหญ่ (กำลังสี 100 ตัน ต่อ 24 ชั่วโมง) กับพ่อค้าส่งออกที่กรุงเทพฯ

กรรมวิธีการผลิตเพื่อส่งออกข้าว เพื่อให้ถูกต้องตามมาตรฐาน ของกระทรวงพาณิชย์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องซึ่งได้ถูกกำหนดไว้ ตลอดจนถูกต้องตามคุณภาพ ซึ่งผู้ซื้อใน

ต่างประเทศต้องการ จะมีการวิธีโดยสังเขปอยู่ 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. การทำความสะอาดเบื้องต้น
2. การเก็บรักษา
3. การปรับปรุงคุณภาพข้าว
4. การบรรจุหีบห่อ

กรรมวิธีการผลิตเพื่อส่งออกข้าว มีวัตถุประสงค์ คือ ข้าวที่สีเรียบร้อยแล้วจากโรงสี โดยมีกระบวนการในการปรับปรุงคุณภาพ เพื่อการส่งออก ดังนี้

1. ผู้ขายข้าวจะนำข้าวมาส่งยังไซโลของผู้ส่งออกข้าว โดยรถบรรทุกขนาดใหญ่
2. ขั้นตอนการชั่ง ก่อนนำข้าวไปยังไซโลของผู้ส่งออกข้าว จะต้องผ่านการชั่งน้ำหนักโดยระบบคอมพิวเตอร์ เพื่อบันทึกน้ำหนักเข้า โดยการชั่งทั้งคันรถที่บรรทุกข้าวเข้ามา และบันทึกน้ำหนักตอนออกเมื่อส่งมอบข้าวหมดแล้ว โดยการชั่งคันรถบรรทุกเปล่า เพื่อทราบว่าการส่งมอบสินค้าไปในน้ำหนักเท่าใด

3. เมื่อรถบรรทุกข้าวมาถึงหน้าไซโลแล้วจะนำข้าวออกจากกระสอบที่บรรจุ โดยเทลงบ่อน้ำไซโล ให้ผ่านตะแกรงเพื่อทำการคัดสิ่งเจือปน เศษวัสดุแปลกปลอมออกชิ้นหนึ่งก่อน ซึ่งในระหว่างการเทข้าวลงบ่อ จะมีผู้ชำนาญงานคอยตรวจสอบคุณภาพข้าวขั้นต้นว่าตรงตามชนิดที่ต้องการหรือไม่

4. ขั้นตอนการคัดขยะละเอียด เมื่อข้าวผ่านตะแกรงที่คัดสิ่งแปลกปลอมแล้ว ข้าวจะถูกลำเลียงโดยสายพานไปยังตะแกรงสำหรับคัดขยะอย่างละเอียดอีกครั้ง ก่อนจะลำเลียงไปเก็บในไซโล

5. ขั้นตอนสต็อกในไซโล ข้าวที่ผ่านขั้นตอนการคัดแยกขยะอย่างละเอียดแล้วจะลำเลียงโดยสายพานไปเก็บในไซโลตามชนิดของข้าว เพื่อรอการคัดคุณภาพข้าวตามความต้องการของผู้สั่งซื้อต่อไป

การส่งออกข้าวของไทย

ปัจจุบันในการค้าข้าวของไทย เริ่มมีผู้ส่งออกข้าวรายใหญ่บางรายดำเนินธุรกิจข้าวอย่างครบวงจรมากขึ้น กล่าวคือมีการส่งเสริมเกษตรกรปลูกข้าว มีโรงสีของตัวเองรับซื้อข้าวเปลือกทั้งในพื้นที่ส่งเสริมและจากพ่อค้าท้องถิ่นมาแปรรูปเป็นข้าวสารแล้วบรรจุกระสอบบรรจุถุงขนาดต่าง ๆ ขายส่งและขายปลีกในประเทศ รวมถึงหาตลาดต่างประเทศเพื่อส่งออกด้วย สำหรับประเทศนำเข้าข้าวไทยที่สำคัญได้แก่จีน มาเลเซีย สหรัฐอเมริกา สิงคโปร์ฮ่องกง อินโดนีเซีย อิหร่าน สหรัฐอาหรับ เอมิเรตส์ และไนจีเรียและข้าวหอมมะลิ คือแชมป์ข้าวโลกในการส่งออก

9. ผลผลิตจากข้าว นอกจากคนไทยจะบริโภคข้าวสุกหุงทั้งเมล็ดแล้ว ยังแปรรูปข้าวเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ สำหรับใช้อุปโภคและบริโภคเป็นที่แพร่หลายโดยทั่วไป ได้แก่

แป้งข้าว ผิดจากปลายข้าวขาว ที่นำมาบดหรือไม่จนละเอียด มีทั้งชนิดแป้งข้าวเจ้าและแป้งข้าวเหนียว

แป้งข้าวไม่เปียกหรือไม่น้ำ เป็นแป้งที่ผลิตกันแพร่หลายในปัจจุบัน แป้งข้าวชนิดนี้สามารถนำไปทำผลิตภัณฑ์ต่างๆ ได้แก่ เส้นก๋วยเตี๋ยว และขนมต่าง ๆ เช่นขนมโก๋ ผิดจากปลายข้าวเหนียวที่แช่น้ำแล้วนึ่งให้สุก อบลดความชื้นจนแห้งแล้วบดให้ละเอียด แป้งชนิดนี้หยากกว่าแป้งข้าวไม่น้ำทั่วไปเนื่องจากผลิตจากข้าวสุก

แป้งข้าวบริสุทธิ์ หรือ สตาร์ชข้าว (rice starch) เป็นแป้งที่แยกเอาโปรตีนออกจนเหลืออยู่น้อยกว่า 1 เปอร์เซ็นต์ แป้งข้าวบริสุทธิ์นี้ใช้ในอุตสาหกรรมยา คือนำไปผสมกับผงยาและอัดเป็นเม็ดยา นอกจากนี้ยังใช้ในการผลิตแป้งข้าวคัดแปร (modified starch) ชนิดต่างๆ สำหรับอุตสาหกรรมต่อเนื่องทั้งชนิดที่เป็นอาหารและไม่ใช่อาหาร

เมล็ดข้าว นำมาเป็นอาหารว่างและขนมชนิดต่างๆ

เมล็ดข้าวอ่อน ใช้ทำเป็น ข้าวยาคุ หรือ นำนมข้าวยาคุปัจจุบันมีการพัฒนาเป็นผงข้าวยาคุ หรือ ผงนํ้ามข้าวอาจมีการเสริมโปรตีนจากถั่วเหลืองใช้เป็นส่วนผสมอาหารว่างชนิดต่างๆ เช่น ไอศกรีม คุกกี้ ถั่วตัด แครกเกอร์

เมล็ดข้าวเปลือก ประกอบด้วย 2 ส่วน คือส่วนที่ห่อหุ้มเรียกว่ากลีบ และส่วนที่รับประทานได้ ใช้ทำข้าวเม่า หรือข้าวเม่าราง ข้าวตอก ข้าวแตก หรือข้าวตอกแตกและข้าวฮาง ปัจจุบันมีการผลิตข้าวกล้องงอกหอมมะลิเพื่อสุขภาพโดยสำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติเป็นผู้ให้การสนับสนุนที่มีคุณสมบัติในการบำรุงและป้องกันโรคต่าง ๆ มากมาย (กรมวิชาการเกษตร, 2542, หน้า 1-9)

เมล็ดข้าวเจ้า ใช้ทำ ขนมอบกรอบ ข้าวตอก ข้าวตาก ข้าวตัง ฯลฯ

10. การอนุรักษ์ข้าวไทยและสำนึกความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมของเกษตรกร
ปลูกข้าว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระเมตตาต่อ พสกนิกรชาวนาไทย ทรงทุ่มเทพระวรกายบำเพ็ญพระราชกรณียกิจ ด้านการพัฒนาข้าวไทย และชีวิตความเป็นอยู่ของชาวนาพระองค์ท่าน จึงทำให้แผ่นดินไทยกลายเป็น "แผ่นดินทอง" ความทุกข์ยากลำบากแปรเปลี่ยนเป็นความสุขสบาย อยู่แบบพอเพียง ตลอดระยะเวลาที่ทรงครองสิริราชสมบัติ ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจต่างๆ เกี่ยวกับข้าวและชาวนามากมายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รับสั่งเป็นพิเศษให้รักษาพันธุ์ข้าวไทย โดยเฉพาะสิทธิบัตรยีนควบคุมความหอมในข้าว ที่ประเทศสหรัฐอเมริกาออกสิทธิบัตรดังกล่าวให้ประเทศไทย ถือเป็นประเทศแรกของโลกที่ให้ความคุ้มครองในเรื่องนี้ ดังนั้น ข้าวไทยที่ได้รับการจดสิทธิบัตรจะการันตีว่าข้าวไทยของแท้ต้อง "หอม" และ "นุ่ม" มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่ชาติอื่นไม่มี และแสดงออกถึงความเป็นชาติที่คนไทยภาคภูมิใจ โดยหลังจากนี้ กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี จะร่วมกับมูลนิธิข้าวไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ ดำเนินการคุ้มครองพันธุ์ข้าวไทยอย่างเป็นรูปธรรม โดยอาจต้องประสานกับ

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ให้ช่วยรักษาข้าวไทยไว้ให้เป็นมรดกของไทยตามที่รับสั่ง นอกจากนี้การสร้างจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมของเกษตรกรปลูกข้าว

ดังนั้น การเรียนรู้เรื่องข้าวไทยเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะข้าวเป็นอาหารหลักของคนไทย และเป็นสินค้าส่งออกที่นำรายได้เข้าประเทศปีละหลายล้านบาท และข้าวยังเป็นสิ่งที่ผูกพันกับวิถีชีวิตของคนไทยมานานแล้ว อาจกล่าวได้ว่า ข้าวคือ “ปฐมบทชีวิตของคนไทย”

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นส่วนที่มีความสำคัญในกระบวนการเรียนการสอน เพราะจะเป็นตัวชี้ให้ทราบว่า การเรียนการสอนที่ผ่านมาประสบผลสำเร็จมากน้อยเพียงใดทั้งครูและนักเรียนจะต้องปรับปรุงพัฒนาในส่วนใดบ้าง โดยจุดมุ่งหมายสำคัญของการสอนก็คือจะช่วยให้พัฒนาให้นักเรียนสามารถบรรลุจุดประสงค์ที่วางไว้ ผลสัมฤทธิ์ตามแนวทางของบลูม (Bloom) แบ่งเป็น 3 ด้านหลักได้แก่ ด้านความรู้ความคิด ด้านความรู้สึก ด้านการปฏิบัติการและได้มีนักการศึกษาได้กล่าวถึงผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไว้ดังนี้

1. ความหมายของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน มีนักการศึกษาได้ให้ความหมายของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไว้ ดังนี้

ชาวล แพรัตกุล (2526, หน้า 15) ได้กล่าวว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึงความสำเร็จในด้านความรู้ ทักษะ สมรรถภาพด้านต่างๆ ของสมอง ดังนั้นผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนควรประกอบด้วยสิ่งสำคัญอย่างน้อยสามสิ่ง คือ ความรู้ ทักษะ และสมรรถภาพสมองด้านต่างๆ

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2537, หน้า 71) ให้ความหมายผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง ผลที่เกิดจากการสอนหรือกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมซึ่งแสดงออกมา 3 ด้านได้แก่ ด้านพุทธิพิสัย ด้านจิตพิสัย และด้านทักษะพิสัย

บุญชม ศรีสะอาด (2537, หน้า 68) ให้ความหมายผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง ผลที่เกิดขึ้นจากการค้นคว้า การอบรม การสั่งสอน หรือประสบการณ์ต่างๆ รวมทั้งความรู้สึก ค่านิยม จริยธรรมต่างๆ ที่เป็นผลมาจากการฝึกสอน

ภพ เลหาไพบุลย์ (2542, หน้า 329) ให้ความหมายผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงออกถึงความสามารถในการกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดได้ จากที่ไม่เคยกระทำ หรือกระทำได้น้อยก่อนที่จะมีการเรียนการสอน ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่มีการวัดได้

พวงรัตน์ ทวีรัตน์ (2543, หน้า 29) ให้ความหมายของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนว่า คือ คุณลักษณะรวมทั้งความรู้ความสามารถของอันเป็นผลจากการเรียนการสอน หรือมวลประสบการณ์ทั้งปวงที่บุคคลได้รับจากการเรียนการสอน ทำให้บุคคลเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในด้านต่าง ๆ ได้

จากความหมายดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง ผลที่เกิดจากการเรียนการสอน การค้นคว้า ประสบการณ์ต่างๆ หรือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความรู้ ความสามารถทางการเรียนซึ่งเป็นผลของการเปลี่ยนแปลงจากสมรรถภาพของสมองจึงทำให้บุคคลเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในด้านต่าง ๆ ได้

2. การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นสิ่งที่จำเป็นของการเรียนการสอน ซึ่งจะ ทำให้ทราบถึงพัฒนาการความสำเร็จของนักเรียนภายหลังการเรียนการสอนสิ้นสุดลง นอกจากนี้ ยังใช้เป็นข้อมูลย้อนกลับเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนหรือตัดสินผลการเรียนได้ ในการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสามารถทำได้โดยอาศัยเครื่องมือได้แก่ เครื่องมือประเภทแบบทดสอบต่างๆ (test) และประเภทไม่เป็นแบบทดสอบ (non – test) เครื่องมือที่นิยมใช้กันมาก คือ แบบทดสอบ

2.1 ความหมายของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ในการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต้องมีเครื่องมือวัด ซึ่งเครื่องมือวัดที่นิยมใช้เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ และต่อการปรับปรุง พัฒนาการสอนของครูให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น คือ แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ มีนักการศึกษาให้ความหมายของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ไว้ในแนวเดียวกัน ดังนี้

เยาวดี วิบูลย์ศรี (2540, หน้า 28) ให้ความหมายแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ หมายถึง แบบทดสอบวัดความรู้เชิงวิชาการ มักใช้วัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เน้นการวัดความรู้ความสามารถจากการเรียนรู้ในอดีตหรือสภาพปัจจุบันของแต่ละบุคคล

พิชิต ฤทธิ์จัญญ (2545, หน้า 96) ให้ความหมายแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ หมายถึง แบบทดสอบที่ใช้วัดความรู้ ทักษะและความสามารถทางวิชาการ ที่ผู้เรียนได้เรียนรู้มาแล้วว่าบรรลุผลสำเร็จตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้เพียงใด

สมบูรณ์ ดันยะ (2545, หน้า 143) ให้ความหมายแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ หมายถึง แบบทดสอบที่ใช้วัดความรู้ ทักษะและความสามารถทางวิชาการที่ผู้เรียนได้เรียนรู้มาแล้วว่าบรรลุผลสำเร็จตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้เพียงใด

2.2 ประเภทของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ พิชิต ฤทธิ์จัญญ (2545, หน้า 96) ได้สรุปประเภทของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยทั่วไปไว้ ดังนี้

2.2.1 แบบทดสอบที่ครูสร้างขึ้นเอง หมายถึง แบบทดสอบที่มุ่งวัดผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนเฉพาะกลุ่มที่ครูสอน เป็นแบบทดสอบที่ครูสร้างขึ้นใช้กันโดยทั่วไปในสถานศึกษามีลักษณะเป็นแบบทดสอบข้อเขียน ซึ่งแบ่งได้อีก 2 ชนิด คือ

2.2.1.1 แบบทดสอบอัตนัย เป็นแบบทดสอบที่กำหนดคำถามหรือปัญหาให้แล้วให้ผู้ตอบเขียนโดยแสดงความรู้ ความคิด เจตคติได้อย่างเต็มที่

2.2.1.2 แบบทดสอบปรนัยหรือแบบให้ตอบสั้นๆ เป็นแบบทดสอบ

ที่กำหนดให้ผู้ตอบเขียนตอบสั้นๆ หรือมีคำตอบให้เลือกแบบจำกัดคำตอบ ผู้ตอบไม่มีโอกาสแสดงความรู้ ความคิด ได้อย่างกว้างขวางเหมือนแบบทดสอบอัตนัย แบบทดสอบชนิดนี้แบ่งออกเป็น 4 แบบ คือ แบบทดสอบถูก ผิด แบบทดสอบเติมคำ แบบทดสอบจับคู่ แบบทดสอบเลือกตอบ

2.2.2 แบบทดสอบมาตรฐาน หมายถึง แบบทดสอบที่มุ่งวัดผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนทั่วๆ ไป ซึ่งสร้างโดยผู้เชี่ยวชาญ มีการวิเคราะห์ และปรับปรุงอย่างจริงจังมีคุณภาพมีมาตรฐาน

3. ขั้นตอนการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การวัดผลประเมินผลการเรียนรู้มีวิธีการขั้นตอนที่หลากหลายและแตกต่างกันตามจุดมุ่งหมายและความต้องการของผู้ประเมิน โดยทั่วไปมีขั้นตอนการสร้างคล้ายคลึงกัน ซึ่งแบ่งออกเป็น 6 ขั้นตอน ดังนี้

3.1 วางแผนการประเมิน เป็นการกำหนดรายละเอียดของการประเมินที่ประกอบด้วย การกำหนดสาระการเรียนรู้และผลการเรียนรู้ที่คาดหวังที่ต้องการประเมินไว้อย่างชัดเจนและครอบคลุมทุกประเด็นที่ต้องการประเมิน

3.2 กำหนดรายการประเมินและรูปแบบของการประเมิน

3.3 กำหนดระดับคุณภาพของงาน รายละเอียดคุณภาพของงาน

3.4 การสร้างแบบทดสอบ มีขั้นตอนสำคัญดังนี้

3.4.1 ศึกษาจุดมุ่งหมายของการวัดผลประเมินผล สาระการเรียนรู้ มาตรฐานการเรียนรู้ ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง และมโนทัศน์แต่ละเรื่อง

3.4.2 กำหนดสาระการเรียนรู้และผลการเรียนรู้ที่คาดหวังที่ต้องการวัด

3.4.3 เลือกประเภทแบบทดสอบ

3.4.4 กำหนดจำนวนข้อสอบ การกระจายเนื้อหาสาระที่ต้องการทดสอบ

3.4.5 สร้างแบบทดสอบตามคุณลักษณะที่กำหนด โดยคำนึงถึงเทคนิคของการสร้างแบบทดสอบและความสอดคล้องกับจุดมุ่งหมาย

3.5 ตรวจสอบปรับปรุงและแก้ไข เมื่อสร้างข้อความและกำหนดคำตอบแต่ละประเภทของแบบประเมินที่เลือกใช้แล้วควรมีการตรวจสอบความสมบูรณ์ถูกต้องและปรับปรุงแก้ไขก่อน การตรวจสอบในตอนนี้ควรทำเป็น 2 ขั้นตอน คือ

3.5.1 ตรวจสอบเอง เป็นการตรวจสอบเบื้องต้นเพื่อตรวจสอบความเป็นปรนัย ในด้านภาษา ที่ใช้ว่า อ่านเข้าใจง่าย กระชับรัด ชัดเจนหรือไม่ ข้อความใดกำกวม เข้าใจยาก หรือมีหลายนัย ก็ตัดออกไปเสียก่อนหรือปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น นอกจากนั้นยังตรวจสอบความเรียบร้อย ในการพิมพ์ ตัวสะกด การเว้นวรรค และการเว้นวรรคจะต้องทำให้ถูกต้องด้วย

3.5.2 ตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญเมื่อตรวจสอบด้วยตนเองแล้วก็นำไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ ควรใช้ผู้เชี่ยวชาญอย่างน้อย 3 คน ซึ่งเป็นผู้มีความรู้ ความชำนาญ และประสบการณ์ในเนื้อหาการสร้างแบบประเมินประเภทนั้นๆ ทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่าง

เป็นการนำแบบประเมินที่สร้างขึ้นไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างขนาดเล็ก แล้วนำผลมาวิเคราะห์หาคุณภาพเชิงประจักษ์โดยเฉพาะคุณภาพ แต่ละข้อความและคุณภาพทั้งชุด

4. แนวทางในการวัดและประเมินผลสัมฤทธิ์ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เพื่อนำไปสู่การพิจารณาตัดสินผลการเรียน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545, หน้า 158 - 186) มีขั้นตอนดังนี้

- 4.1 วิเคราะห์ผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปี เพื่อพิจารณาว่าพฤติกรรมที่ระบุไว้ในผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปี / ภาคมีอะไรบ้าง
- 4.2 พิจารณาวีธีวัด / เครื่องมือวัดให้เหมาะสมกับพฤติกรรมที่ระบุไว้
- 4.3 กำหนดสัดส่วนโครงสร้างเครื่องมือวัด
- 4.4 ออกแบบสร้างเครื่องมือซึ่งทำได้หลายแบบขึ้นอยู่กับจุดประสงค์ที่ต้องการวัด
- 4.5 กำหนดเกณฑ์การประเมิน
- 4.6 ดำเนินการวัดและประเมินผล
- 4.7 ประเมินและสรุปผล

5. ทักษะการปฏิบัติกิจกรรม การเรียนรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดทักษะในการปฏิบัติกิจกรรม เช่นความสามารถในการเป็นผู้นำและผู้ตามในการทำงานกลุ่ม มีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายการทำงานของกลุ่ม ปฏิบัติหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมายด้วยความรับผิดชอบ สร้างสรรค์ผลงาน ช่วยลดข้อขัดแย้ง และแก้ปัญหาของกลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถนำความรู้ทักษะ คำนิยม และเจตคติที่ได้รับจากการอบรมปมนิยามมาใช้ในการแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของผู้เรียนได้ ดังนั้นการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามหลักสูตรแกนการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 สถานศึกษาควรจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการฝึกทักษะ การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้ป้องกันและแก้ไขปัญหา จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น เกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่องผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน ปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดความเจริญงอกงามในทุก ๆ ด้านโดยมุ่งเน้นช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจ มีทักษะการปฏิบัติ กิจกรรม และดำรงชีวิตร่วมกันในสังคม ปรับตัวตามสภาพแวดล้อมการจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด เข้าใจถึงการพัฒนา เปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย กาลเวลาตามเหตุปัจจัยต่างๆ เกิดความเข้าใจในตนเองและผู้อื่น มีความอดทน อดกลั้น ยอมรับในความแตกต่างและมีคุณธรรม สามารถนำความรู้ไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิต เป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ และสังคมโลก

สรุปได้ว่า การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นสิ่งที่จำเป็นของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ซึ่งจะทำให้ทราบถึงพัฒนาการในการเรียนรู้ของนักเรียนว่าบรรลุผลสำเร็จตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้เพียงใด และยังเป็นข้อมูลย้อนกลับเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอน หรือนำมาตัดสิน

ผลการเรียนได้ โดยอาศัยเครื่องมือที่มีคุณภาพเช่น แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์เป็นแบบทดสอบที่ใช้วัดความรู้ ทักษะการปฏิบัติกิจกรรม ความสามารถทางวิชาการที่ผู้เรียนได้เรียนรู้มาแล้ว ซึ่งมีทั้งแบบทดสอบที่ครูสร้างขึ้นเอง อาจเป็นแบบอัตนัยหรือปรนัย และแบบทดสอบมาตรฐานที่สร้างโดยผู้เชี่ยวชาญ

เจตคติต่อชาวไทย

1. ความหมายของเจตคติ

เจตคติเป็นองค์ประกอบสำคัญด้านหนึ่งในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของมนุษย์ มีคุณลักษณะค่อนข้างซับซ้อน การวัดเจตคติจึงเป็นเรื่องละเอียดอ่อนที่ผู้วิจัยจะต้องระมัดระวังเป็นพิเศษ ผู้วิจัยควรทบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเจตคติที่ต้องการจะวัดให้แจ่มแจ้งเสียก่อนแล้วจึงเขียนข้อคำถาม ผู้วิจัยควรใช้ข้อคำถามที่เกี่ยวข้องกับอารมณ์หรือความรู้สึก ความต้องการ ความรัก ความเกลียด ความกลัวมีนักจิตวิทยาได้ให้ความหมายของเจตคติไว้ต่าง ๆ กันดังนี้

ออลพอร์ท (Allport , 1967, p. 256) กล่าวว่า เจตคติ คือ ความรู้สึกเอนเอียงของจิตใจที่มีต่อประสบการณ์ที่เราเคยได้รับ ซึ่งมีทั้งความรู้สึกทางบวก (positive attitude) คือ ความพอใจเห็นด้วย ชอบ และความรู้สึกทางลบ (negative attitude) คือ ไม่พอใจ ไม่เห็นด้วย ไม่ชอบเจตคติเป็นส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพ อันประกอบด้วย ความรู้ ความเข้าใจ และอารมณ์

อนาสตาซี (Anastasi ,1967, หน้า 543) ได้ให้ความหมายของ เจตคติ ไว้ว่า เจตคติหมายถึง ความโน้มเอียงที่บุคคลจะมีปฏิกิริยาตอบสนองต่อกลุ่มของสิ่งเร้าในการชอบหรือไม่ชอบ ต่อสิ่งนั้น ๆ เช่นขนบธรรมเนียมประเพณี เชื้อชาติและสถาบันต่าง ๆ

วรรณดี แสงประทีป (2536, หน้า 52) ได้ให้ความหมายไว้ว่า เจตคติเป็นลักษณะหนึ่งของคุณลักษณะด้านความรู้สึก เจตคติเป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรม เป็นลักษณะภายในซึ่งยากต่อการที่จะสร้างนิยมเชิงปฏิบัติการ การให้คำนิยามมักทำได้เพียงการให้นิยามมโนทัศน์ สิ่งที่จัดว่าเป็นคุณลักษณะด้านความรู้สึกนั้นมีลักษณะ 5 ประการ คือ

1. เป็นลักษณะซึ่งแสดงออกถึงอารมณ์ รวมทั้งความรู้สึกของบุคคล
2. เป็นลักษณะที่มีความคงที่ เป็นลักษณะหรือแบบแผนเฉพาะคน
3. มีเป้าหมาย หมายถึง ความรู้สึกนั้นมีต่อสิ่งใด เช่น ต่อวัตถุ ต่อบุคคล ต่อการกระทำ ต้องระบุให้แน่ชัด

4. มีทิศทาง หมายถึง ความรู้สึกนั้นเป็นไปในทิศทางที่พึงประสงค์ เช่นพอใจไม่พอใจ

5. มีความเข้ม หมายถึง ความรู้สึกนั้นมีมากน้อยเพียงใด เช่น ชอบมาก ชอบน้อย

เมื่อพิจารณาจากลักษณะทั้ง 5 ประการ ดังกล่าว บอกให้รู้ว่าสิ่งที่จำแนกเจตคติออกจากคุณลักษณะอื่นๆ ด้านความรู้สึก คือ เจตคติที่มีเป้าหมาย มีทิศทางและมีความเข้ม

ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ (2543, หน้า 54) ได้นิยามความหมายของเจตคติไว้ว่าเป็นความรู้สึกเชื่อ ศรัทธา โน้มเอียงที่ตอบสนองต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งจนเกิดความรู้สึกพร้อมที่จะแสดงการกระทำออกมาซึ่งอาจเป็นไปในทางที่ดี หรือไม่ดีก็ได้ ส่วนฉวีวงศ์ ศรีสุวรรณ (2549, หน้า 45) ได้กล่าวถึงเจตคติว่าหมายถึง ความรู้ อารมณ์ และความรู้สึกที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งทั้งต่อบุคคล วัตถุ สิ่งของ รวมถึงสถานการณ์ใด ๆ ที่เกิดขึ้น ซึ่งมีแนวโน้มที่จะแสดงพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งออกมาทั้งในทางบวก (positive) คือความพอใจ ความเข้าใจ และทางลบ (negative) คือความไม่พอใจ ไม่เข้าใจ ซึ่งขึ้นอยู่กับประสบการณ์ สิ่งแวดล้อม และการเรียนรู้ของแต่ละบุคคล

จากความหมายของเจตคติดังกล่าว นั้นพอสรุปได้ว่า เจตคติ เป็นเรื่องของความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งเร้า ซึ่งอาจเป็นผลมาจากประสบการณ์ การเรียนรู้ของสิ่งนั้นและนั่นต้องขึ้นอยู่กับปัจจัยรอบตัวที่มีอิทธิพลทำให้แต่ละคนตอบสนองต่อสิ่งเร้าในทางที่แตกต่างกันออกไปทั้งในทางบวกและทางลบ แต่สามารถสร้างและเปลี่ยนแปลงได้

2. ประเภทของเจตคติ ประเภทของเจตคติได้มีผู้ให้ความจำกัดความไว้ดังนี้

กมลรัตน์ หล้าสูงษ์ (2528, หน้า 230 - 231) ได้กล่าวว่าเจตคติมี 2 ประเภทคือ

1. เจตคติทางบวก (positive) หมายถึง แนวโน้มที่อินทรีย์จะสนองตอบต่อสิ่งเร้าหรือประสบการณ์ เนื่องจากความชอบและความพอใจ

2. เจตคติทางลบ (negative) หมายถึง แนวโน้มที่อินทรีย์จะสนองตอบต่อสิ่งเร้าหรือประสบการณ์นั้น ๆ โดยการถอยหนี จากการไม่ชอบหรือไม่พอใจ

3. องค์ประกอบของเจตคติ

กรวิ เมฆหมอก (2542, หน้า 27) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของเจตคติไว้ดังนี้

1. องค์ประกอบด้านความรู้ หมายถึง แนวความรู้ ความคิดของบุคคลต่อสิ่งเร้า ความรู้และความคิดเป็นตัวกำหนดลักษณะของเจตคติของบุคคล ถ้าบุคคลมีแนวคิดต่อสิ่งเร้าโดยครบถ้วนแล้ว บุคคลนั้นมีเจตคติต่อสิ่งเร้าไปทางบวกหรือทางลบชัดเจนขึ้น

2. องค์ประกอบด้านความรู้สึก หมายถึง ความรู้สึกเป็นตัวกำหนดเจตคติของบุคคล อาจเป็นไปในทางดีหรือไม่ดี ถ้าบุคคลมีเจตคติที่ดีต่อสิ่งนั้นก็จะชอบ ถ้ามีความรู้สึกที่ไม่ดีต่อสิ่งนั้นก็จะไม่ชอบ

3. องค์ประกอบด้านความพร้อมในการกระทำ หมายถึงพฤติกรรมที่ของบุคคลที่จะแสดงออกให้สอดคล้องกับความรู้สึกของตนเอง เช่นการยอมรับ หรือไม่ยอมรับ

ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ (2543, หน้า 59) ได้สรุปองค์ประกอบของเจตคติไว้เป็น 3 กลุ่มดังนี้

1. เจตคติดี้องค์ประกอบเดียวโดยการประเมินเนื้อหาของเจตคติว่ารู้สึกชอบหรือไม่ชอบ

2. เจตคติดี้องค์ประกอบ คือ ด้านสติปัญญาและด้านความรู้สึก

3. เจตคติดี้องค์ประกอบ คือ ด้านสติปัญญา ด้านความรู้สึก และด้านพฤติกรรม

สรุปได้ว่าองค์ประกอบของเจตคติมี 3 ประการคือ องค์ประกอบด้านความรู้ องค์ประกอบด้านความรู้สึก องค์ประกอบด้านความพร้อมในการกระทำ ซึ่งองค์ประกอบทั้งหมดจะมีความสัมพันธ์กัน เช่น องค์ประกอบด้านความรู้สึกเป็นผลมาจากการรับรู้ของบุคคลและจะส่งผลไปถึงพฤติกรรมกระทำของบุคคลและสามารถที่จะเปลี่ยนแปลงได้ตามสถานการณ์ต่าง ๆ

4. การวัดเจตคติ

เนื่องจากเจตคติเป็นการศึกษาความคิดเห็น ความรู้สึกของบุคคล จึงไม่สามารถวัดได้โดยตรง ซึ่งมีนักการศึกษาได้กล่าวถึงวิธีวัดเจตคติ ไว้ดังนี้

เพราะพรณ เปลี่ยนภู (2542, หน้า 105-110) กล่าวว่า การวัดเจตคติทำได้หลายวิธี เพราะเหตุที่เจตคติเป็นการรวมพฤติกรรมในด้าน การรู้อารมณ์ และความพร้อม ที่จะทำกิจกรรม การวัดเจตคติจึงทำได้ค่อนข้างยาก และต้องใช้วิธีการวัดแบบต่อเนื่องและติดตามเป็นระยะเวลานาน วิธีวัดเจตคติที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบันมีดังนี้

1. การสังเกต เป็นวิธีการศึกษาพฤติกรรมด้วยการติดตาม ฝึมมอง และจดบันทึกพฤติกรรมอย่างมีระบบ ผู้ถูกสังเกตจะต้องไม่รู้ตัวว่ากำลังถูกติดตามสังเกตพฤติกรรม
2. การใช้แบบสอบถาม จัดเป็นการวัดเจตคติแบบการเขียนตอบ โดยกำหนดให้ตอบด้วยการรายงานตนเองว่ามีความคิดเห็น ความรู้สึก หรือมีการปฏิบัติอย่างไรในเรื่องที่สอบถาม ซึ่งอาจทำได้ด้วยการส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์ หรือไปทดสอบตามสถานที่ต่าง ๆ ข้อดีของการใช้แบบสอบถาม คือสามารถทดสอบได้หลายคนในเวลาเดียวกัน และผู้ถูกทดสอบจะรู้สึกเป็นอิสระในการตอบ ไม่รู้สึกว่าจะตนเองถูกติดตาม หรือถูกฝึมมอง นอกจากนี้ยังตอบได้โดยไม่จำกัดเวลาอีกด้วย

พิชิต ฤทธิ์เจริญ (2547, หน้า 223 – 226) ได้อธิบายลำดับขั้นตอนการวัดเจตคติ ตามแนวของลิเคอร์ทโดยมีการกำหนดช่วงความรู้สึกของคนเป็น 5 ช่วงหรือ 5 ระดับดังนี้

5	หมายถึง	เห็นด้วยอย่างยิ่ง
4	หมายถึง	เห็นด้วย
3	หมายถึง	ไม่แน่ใจ
2	หมายถึง	ไม่เห็นด้วย
1	หมายถึง	ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

การสร้างแบบวัดเจตคติมีลำดับขั้นตอนดังนี้

1. กำหนดเป้าหมายเจตคติที่ต้องการจะวัด
2. ระบุขอบข่ายของเป้าหมายเจตคติที่ต้องการจะวัดให้ชัดเจน ว่าประกอบด้วยคุณลักษณะใดบ้างเพื่อให้สามารถเขียนข้อความรู้สึกได้อย่างครอบคลุม
3. เขียนข้อความแสดงความรู้สึกต่อเป้าหมายเจตคติที่ต้องการจะวัดให้ครอบคลุมคุณลักษณะที่สำคัญ ๆ ตามที่ได้กำหนดไว้ในข้อ 2 ให้มีข้อความทั้งทางบวกและทางลบมาพอ

เมื่อวิเคราะห์แล้วเหลือจำนวนข้อความที่ต้องการนำไปวัดเจตคติได้ และข้อความดังกล่าวควรมีลักษณะดังนี้

3.1 เป็นข้อความที่แสดงความรู้สึกล่อลวงสิ่งที่ต้องการวัด สามารถโต้แย้งได้ ไม่ใช่ข้อเท็จจริง

3.2 เป็นข้อความที่สมบูรณ์ใช้ชัดประเด็นเดียว

3.3 เป็นข้อความที่มีความแจ่มชัด สั้น กระชับรัดกุม

3.4 เป็นข้อความที่เข้าใจง่าย ไม่ใช่ศัพท์เทคนิคทางวิชาการ

3.5 เป็นข้อความง่าย ๆ ไม่ยุ่งยากซับซ้อน

3.6 หลีกเลี่ยงการใช้คำคุณศัพท์ หรือคำกริยา เช่น เสมอ ๆ บ่อย ๆ ไม่เคย ไม่มีเลย ทั้งหมด เป็นต้น

3.7 ไม่ควรใช้ประโยคปฏิเสธหรือปฏิเสธซ้อน เพราะอาจทำให้ผู้ตอบเข้าใจได้ง่ายหรือสับสน

4. ตรวจสอบข้อความที่เขียนไว้ โดยตรวจสอบด้วยตนเอง หรือให้ผู้เชี่ยวชาญในเรื่องนั้น ๆ ตรวจสอบโดยพิจารณาในเรื่องของความครบถ้วนของคุณลักษณะของสิ่งที่ศึกษา ความถูกต้องเหมาะสมในการใช้ภาษา ความสอดคล้องกันกับรูปแบบการตอบที่กำหนดไว้ว่าควรใช้รูปแบบของการตอบแบบใด

5. ตรวจสอบคุณภาพเบื้องต้นโดยการทดลองใช้แบบวัดกับกลุ่มตัวอย่าง เพื่อตรวจสอบความชัดเจนของข้อความและภาษาที่ใช้ รวมทั้งตรวจสอบคุณภาพด้านอื่น ๆ ได้แก่ ความเที่ยงตรง ค่าอำนาจจำแนก และค่าความเชื่อมั่นของแบบวัดเจตคติทั้งฉบับด้วย

6. การกำหนดให้คะแนนการตอบแต่ละตัวเลือกโดยทั่วไปนิยมกำหนดคะแนนเป็น 5 4 3 2 1 (หรือ 0 1 2 3 4) สำหรับข้อความทางบวก และ 1 2 3 4 5 (หรือ 0 1 2 3 4) สำหรับข้อความทางลบ

7. จัดชุดแบบวัดเจตคติเมื่อตรวจสอบคุณภาพของแบบวัดแล้วให้จัดชุดแบบวัดเจตคติ ซึ่งโดยทั่วไปจะมีจำนวนข้อความ 20 ข้อขึ้นไป เพราะถ้าแบบวัดมีจำนวนข้อน้อย ความเชื่อมั่นมักจะมีค่าน้อย ความเที่ยงตรงก็จะไม่ดี

สรุปได้ว่า การวัดเจตคติเป็นการวัดความรู้สึกความคิดเห็นของบุคคล ซึ่งมีลักษณะเป็นนามธรรม การวัดเจตคติจึงไม่สามารถวัดโดยตรงได้ดังนั้นการวัดเจตคติจึงออกมาในลักษณะการวัดทางอ้อม วิธีวัดเจตคติที่นิยมใช้ในปัจจุบัน ได้แก่ การใช้แบบสังเกตพฤติกรรม แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ แบบทดสอบทางอ้อม และการต่อประโยคให้สมบูรณ์ ซึ่งในการวัดเจตคติควรวัดแบบต่อเนื่องและติดตามเป็นระยะเวลานาน และวิธีวัดแบบของลิเคอร์ท นับเป็นที่นิยมใช้กันทั่วไป ในการวัดเจตคติ การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง ชาวไทย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีสิ่งประกอบดังนี้ตัวบุคคลที่ต้องการวัด สิ่งเร้าเช่นการกระทำ เรื่องราวที่บุคคลแสดงเจตคติตอบสนองและต้องมีการตอบสนอง ซึ่งจะออกมาในระดับ มากน้อย โดย

ผู้วิจัยเลือกวิธีวัดเจตคติของ ลิเคิร์ตด้วยเหตุผลที่ว่าเป็นที่นิยมใช้กันทั่วไป และให้น้ำหนักของคะแนน เป็น 5 ระดับซึ่งจะทำให้สามารถหาระดับของเจตคติที่มีต่อข่าวไทยจากแหล่งข้อมูลได้สะดวก

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

1.1 งานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร

ชีวรัตน์ สาลีประเสริฐ (2545, หน้า 173-174) ได้พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง การอนุรักษ์โบราณสถานโบราณวัตถุ อำเภออุ้มทอง สำหรับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยมีขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น 4 ขั้นตอนคือ 1) การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน 2) การพัฒนาหลักสูตร 3) การทดลองใช้หลักสูตร 4) การประเมินผลและปรับปรุงหลักสูตร ผลการพัฒนาหลักสูตรพบว่า องค์ประกอบของหลักสูตรมีความสอดคล้องเหมาะสม เมื่อนำหลักสูตรไปให้นักเรียนมีความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถานโบราณวัตถุ อำเภออุ้มทองก่อนและหลังใช้หลักสูตรแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และพบว่านักเรียนสามารถจัดทำผลงานและปฏิบัติกิจกรรมการอนุรักษ์โบราณสถานโบราณวัตถุ อำเภออุ้มทองได้ ตลอดจนมีความคิดเห็นที่ดีต่อหลักสูตรมีความตระหนัก เห็นคุณค่าและความสำคัญของการอนุรักษ์โบราณสถานโบราณวัตถุ อำเภออุ้มทองมากขึ้น

นันธิชัย หิรัญวงศ์ (2547, หน้า 106 – 108) ได้พัฒนาหลักสูตรมัคคุเทศก์น้อยนำเที่ยวบึงฉวากเฉลิมพระเกียรติ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ผลการวิจัยพบว่าหลักสูตรมีความเหมาะสม นักเรียนมีความรู้ ความสามารถ มีความกล้ามากขึ้น และปฏิบัติตนในการเป็นมัคคุเทศก์ได้อย่างมั่นใจ หลักสูตรมีความสอดคล้องเหมาะสมที่ระดับระหว่าง 0.80 – 1 ผลการจัดกิจกรรมนักเรียนมีความสนใจและมีความสนุกสนานในการเรียนรู้สามารถทำแผนพับ ในการแนะนำระหว่างฝึกปฏิบัติได้ดี จากการประเมินผลนักเรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับมัคคุเทศก์น้อยหลังการทดลองใช้สูงกว่าก่อนทดลองใช้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และพบว่านักเรียนมีความพึงพอใจการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตร และเรียนรู้อย่างสนุกและมีความสุขมากขึ้น

วรพัตรา ขวัญเพชร (2547,บทคัดย่อ) ได้ศึกษาและพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมโดยใช้แหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ในตำบลบ่อยาว อำเภอเมือง จังหวัดสงขลาพบว่า การนำแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น มาจัดกระบวนการเรียนรู้ให้กับนักเรียนผลประเมินพบว่านักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจ และมีเจตคติเรื่องสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมทางประวัติศาสตร์หลังใช้หลักสูตรเพิ่มขึ้นในระดับมาก สามารถสร้างผลงานคือหนังสือเล่มเล็กใบงาน ได้ดีและเห็นคุณค่าของสิ่งแวดล้อมทางประวัติศาสตร์มากขึ้น

วราภรณ์ ดิษยริยะกุล (2548, หน้า 61 – 65) ได้พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ผลการวิจัยพบว่า ได้หลักสูตรท้องถิ่นที่มีคุณภาพสูง หรือดีมาก หลักสูตรมีความสอดคล้อง เหมาะสมกับผู้เรียน องค์ประกอบของหลักสูตรมีความสอดคล้องกันดี ผลการทดลองใช้พบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 และพบว่านักเรียนมีเจตคติที่ดีต่อสิ่งแวดล้อมสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01

ประไพ บัวสุคนธ์ (2549, หน้า 128 – 130) ได้พัฒนาหลักสูตรการทำพานบายศรี กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยีสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผลการวิจัยพบว่านักเรียนผู้ปกครอง และภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความสอดคล้องต้องการให้มีการจัดทำหลักสูตรพานบายศรีร้อยละ 65.75 หลักสูตรมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด และนักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

งามดา เพชรคอน (2549, หน้า 111-114) ได้พัฒนาหลักสูตรการอนุรักษ์ท้องถิ่น เรื่องผักพื้นบ้าน สำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุพรรณบุรี เขต 3 ผลการวิจัยพบว่าได้หลักสูตรที่มีองค์ประกอบ 8 ประการและสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 คะแนนเฉลี่ยทักษะการปฏิบัติกิจกรรมของนักเรียนในภาพเรียนอยู่ในระดับดีมาก และคะแนนเฉลี่ยระดับเจตคติ ต่อหลักสูตรการอนุรักษ์ท้องถิ่น เรื่องผักพื้นบ้านโดยภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยอย่างยิ่ง

เขาวนนท์ ชันชเกษ (2550, หน้า 147 – 152) ได้พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เรื่องเทียนพรรษาจังหวัดอุบลราชธานี ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผลการวิจัยพบว่า หลักสูตรท้องถิ่นมีหลักการตอบสนองความต้องการ และความสนใจของนักเรียน และสอดคล้องกับสภาพความต้องการของท้องถิ่น หลักสูตรท้องถิ่นมีประสิทธิภาพ 83.77/85.25 ซึ่ง สูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 ที่กำหนดไว้ และนักเรียนที่การเรียนการสอนตามหลักสูตรท้องถิ่นกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เรื่องเทียนพรรษาจังหวัดอุบลราชธานี มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

วารี มะลิตอง (2551, หน้า 113) ได้พัฒนาหลักสูตรประเพณีท้องถิ่น กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยมีขั้นตอนการพัฒนา 4 ขั้นตอนดังนี้ ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนาหลักสูตร ขั้นตอนที่ 3 การทดลองใช้หลักสูตร ขั้นตอนที่ 4 การประเมินผลและปรับปรุงหลักสูตรโดย องค์ประกอบของหลักสูตรประกอบด้วย ความสำคัญ วิสัยทัศน์ โครงสร้าง คุณภาพผู้เรียน มาตรฐานการเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ เนื้อหาสาระ เวลาเรียน แนวการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

สื่อการเรียนรู้ และการวัดและประเมินผล จากการนำหลักสูตรฉบับร่างและแผนการสอนไปให้ผู้เชี่ยวชาญประเมินความสอดคล้อง พบว่าหลักสูตรมีความสอดคล้องและเหมาะสม และ ผลการประเมินหลักสูตรพบว่า นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจในประเด็นท้องถิ่นหลังใช้หลักสูตรสูงกว่า ก่อนใช้หลักสูตรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

1.2 งานวิจัยเกี่ยวกับข้าวไทย

ชานชนิชฐ์ อัมพประภา (2548, หน้า 81 – 85) ได้วิเคราะห์นโยบายและปัจจัยที่มีผลต่อการส่งออกของข้าวไทยระหว่างปี 2530 - 2544 จากการวิเคราะห์ผลการวิจัยพบว่า สถานการณ์ข้าวโลก ทั้งด้านการผลิต การค้า และราคา รวมถึงการแทรกแซงตลาดข้าวของรัฐบาลไทยทำให้ทราบความสัมพันธ์ของสถานการณ์ข้าวโลกกับการกำหนดนโยบายข้าวไทย ปัจจัยที่มีผลต่อการส่งออกข้าวไทยคือ สถานการณ์ข้าวโลก และนโยบายข้าวไทย การเพิ่มขึ้นของราคาข้าวไทยทำให้การส่งออกลดลง และปัจจุบันมีการแข่งขันกันอย่างรุนแรง ขณะที่ปริมาณนำเข้าของข้าวโลกเพิ่มขึ้น แต่ไทยในฐานะที่เป็นประเทศที่ผลิต และส่งออกข้าวรายใหญ่ของโลกกลับไม่เพิ่มขึ้นในการส่งออก อันมีผลมาจากประเทศเวียดนามได้ก้าวขึ้นมาสู่การค้าข้าวโลก และพบว่าปริมาณการส่งออกของข้าวไทยเพิ่มขึ้นเมื่อปริมาณผลผลิตโลกลดลง ดังนั้นปริมาณข้าวของข้าวโลกมีผลต่อการส่งออกข้าวของไทยอย่างมีนัยสำคัญ

รัชลาภจิรัฐิต พนาสิทธิ์ (2550, หน้า 55 – 56) ได้ศึกษาศักยภาพในการส่งออกข้าวของไทย เพื่อเปรียบเทียบความได้เปรียบในการส่งออกข้าวของไทยกับประเทศคู่ค้าสำคัญ ผลการศึกษาพบว่าประเทศไทยและประเทศเวียดนามมีความได้เปรียบ ขณะที่ประเทศจีนไม่มีความได้เปรียบในการส่งออกข้าว และพบว่าเมื่อเปรียบเทียบระหว่างประเทศไทยกับประเทศเวียดนาม ประเทศเวียดนามมีความได้เปรียบในการส่งออกข้าวไปยังประเทศคู่ค้าสูงกว่าไทย

2. งานวิจัยต่างประเทศ

นอร์มิลล์ (Normile, 2000, p. 1) ได้ทำการศึกษาวิธีการผลิตข้าวสองสายพันธุ์ขึ้นเพื่อให้เป็นแหล่งอาหารใหม่ของโลกผลการศึกษาค้นคว้าพบว่าข้าวสายพันธุ์ใหม่สามารถสร้างผลผลิตที่สูงกว่าข้าวชนิดอื่นๆ แต่ผลเสียคือมันไม่สามารถได้เปรียบจนสามารถทดแทนข้าวที่มาจากธรรมชาติได้อย่างสมบูรณ์ และจากการพยายามแก้ไขปัญหาดังกล่าว พบว่า ข้าวรุ่นที่ 1 (F1) สามารถให้ผลผลิตได้มากกว่าสายพันธุ์ที่เป็นพ่อแม่ที่ร้อยละ 15 ถึงร้อยละ 30 แต่จากการที่มันเป็นผลผลิตที่ไม่ได้เกิดจากธรรมชาติ ราคาที่ขายได้จึงไม่ค่อยสูง จึงไม่ค่อยคุ้มค่าการลงทุน ถึงอย่างไรก็ตาม ยังคงต้องมีการพัฒนาต่อไป ดังนั้นนักวิจัยจากประเทศจีนได้ทำการศึกษาวิจัยจนพบเกษตรกรเมล็ดข้าวด้วเมียวที่ปราศจากเชื้อได้สำเร็จ ซึ่งเชื่อว่าจะสามารถเพิ่มผลผลิตข้าวได้ถึงร้อยละ 50

เพนนิสี (Pennisi, 2000, p. 2) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการย้ายพันธุกรรมข้าว ผู้วิจัยได้แก่นักวิจัยจาก 10 ประเทศ โดยการนำของประเทศไทย มีจุดมุ่งหมายเพื่อทดลอง

ย้ายพันธุ์กรรมข้าวโดยกระทำที่รัฐมอลชันโด ที่มหาวิทยาลัยวชิชตัน (UW) ซีแอตเทิล ใช้เวลาในการทดลองทั้งสิ้น 3 ปี ผลการทดลองพบว่าสามารถผลิตข้าวต้นแบบที่ได้รับการย้ายพันธุ์กรรมเป็นผลสำเร็จ โดยในเดือนเมษายนที่ผ่านมาได้มีการนำเสนอผลการค้นพบต่อประชาคมโลก โดยที่ปักกิ่ง และโตเกียวสามารถปลูกข้าวดังกล่าวได้ผลผลิตถึงร้อยละ 80 และสามารถทำได้ถึงปีละ 4 ครั้งด้วย

เอเดลสัน (Edelson, 2002, p. 2) ได้ศึกษาวิธีการให้คนดำในอเมริการู้จักการทำเกษตรมาในด้านการปลูกข้าว พบว่า ตั้งแต่ชาวแอฟริกันในรัชแคลโลไลนาได้ ได้นำเอาเมล็ดข้าวเมล็ดแรกเข้ามาเพื่อทำการทดลองปลูกทั้งเพื่อรับประทานในบ้านและเพื่อปลูกในเชิงเศรษฐกิจ ซึ่งมีการศึกษาถึงความพร้อมต่างๆ ด้วยพบว่า ที่ดินขาดคุณภาพอย่างหนัก ขาดน้ำ ดังนั้นจึงมีการผันน้ำเข้ามาเพื่อทำการปลูกข้าวดังกล่าว เพื่อให้การเก็บเกี่ยวเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ มีการจัดน้ำอย่างเป็นระบบ มีการขุดคลองซอย จนเป็นผลให้ประสบความสำเร็จ

เลย์ (Lei, 2004, p. 2) ได้ศึกษาความพยายามที่จะเป็นชาติแรกที่สามารถ ขยายข้าวที่มีการตัดต่อพันธุกรรมได้เป็นชาติแรกของโลก จากการประชุมของสมาคมผู้ค้าข้าวในประเทศจีน โดยการนำของรัฐมนตรีกระทรวงเกษตร ถ้าหากได้รับความเห็นชอบ ประเทศจีนจะเป็นประเทศแรก และเป็นประเทศที่มีการจำหน่ายข้าวที่ผ่านการตัดต่อพันธุกรรม รายใหญ่ที่สุดของโลก และจะเป็นประเทศแรกของโลกที่ยอมให้ชาวนาปลูกข้าวที่มีการตัดต่อพันธุกรรม

เพอร์กิน (Perkins, 2004, p. 29) ได้ศึกษาถึงสภาพอากาศที่ส่งผล ต่อผลผลิตที่ข้าวทำได้ จากการเก็บรวบรวมข้อมูลการปลูกข้าวในประเทศเป็นเวลามากกว่า 12 ปี พบว่า หากภูมิอากาศเปลี่ยนไปเนื่องจากภาวะโลกร้อน จะส่งผลกระทบโดยตรงต่อนาข้าวอย่าง มีนัยสำคัญทางสถิติ โดยพบว่า จากปี ค.ศ. 1992 - 2003 ในฤดูร้อนผลผลิตจะลดลงร้อยละ 10 ทุกครั้ง เมื่ออุณหภูมิเฉลี่ยสูงขึ้น 1 องศา

เบลาสเตน (Blaustein, 2008, p. 7) ได้ทำการศึกษาวิธีการนำเอาสีเขียวเข้าสู่แอฟริกา โดยเชื่อว่าการนำเอาพืชผลต่างๆ รวมทั้งข้าว จากเอเชีย และละตินอเมริกา โดยผ่านทวีปแอฟริกา โดยมีผู้เข้าร่วมโครงการซึ่งเป็นเจ้าของที่ดินในแอฟริกาบริเวณทะเลทรายซาฮารา ซึ่งไม่เคยมีประสบการณ์การด้านปลูกพืชมาก่อน เนื่องจากมีสภาพแวดล้อมที่แล้งแค้น ในปี ค.ศ. 2006 ได้มีการทดลองผสมพันธุ์ข้าวระหว่างข้าวจากทวีปเอเชีย และพันธุ์ข้าวจากทวีปแอฟริกา เป็นผลสำเร็จ โดยความร่วมมือของมูลนิธิ บิลและเมลินดาเกตท์ กับมูลนิธิ ร็อคกี้เฟลเลอร์ ผลของความร่วมมือทำให้มีการพัฒนาพืชพันธุ์ต่างๆ มากกว่า 100 ชนิดภายในระยะเวลา 5 ปี ซึ่งประมาณการไว้ว่า ภายในระยะเวลา 20 ปี พันธุ์พืชที่เจ้าของที่ดินจะได้พัฒนาได้จะเพิ่มขึ้นเป็น 3 เท่าของปัจจุบัน

ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง ข้าวไทย กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดและงานวิจัยต่างๆ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาหลักสูตร โดยเริ่มจากการสำรวจสภาพปัญหา ความต้องการของ

ท้องถิ่นเรื่องข้าวไทย โดยสำรวจผู้ที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาหลักสูตร ได้แก่ นักเรียน ผู้ปกครอง ครู ผู้บริหารการศึกษา คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ศึกษาพิเศษ จากนั้นจึงนำข้อมูลที่ได้มาพัฒนาหลักสูตร ซึ่งมีนักการศึกษาและหน่วยงานได้เสนอแนวคิดแสดงขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร นอกจากนี้กระทรวงศึกษาธิการ (2551, หน้า 4) ยังได้กำหนดองค์ประกอบของหลักสูตรไว้ดังนี้ วิสัยทัศน์ หลักการ จุดหมาย สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด สาระการเรียนรู้ การจัดเวลาเรียน โครงสร้างเวลาเรียน การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ สื่อและแหล่งเรียนรู้ และการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ โดยครูเป็นผู้พิจารณาขั้นตอน กระบวนการ ร่วมกันวางแผนพัฒนาหลักสูตรพิจารณาขั้นตอน กำหนดจุดมุ่งหมาย การคัดเลือกและเนื้อหาสาระ ดำเนินการใช้หลักสูตร ประเมินผล การใช้หลักสูตร และ การปรับปรุงแก้ไข จากนั้นนำไปทดลองใช้

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น สถานศึกษาสามารถพัฒนาหลักสูตรได้ทุกลักษณะและส่งเสริมให้ท้องถิ่นพัฒนาหลักสูตรที่เหมาะสมตามความต้องการของท้องถิ่นโดยปรับกิจกรรมการเรียนการสอนที่ยึดหยุ่นและสอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ซึ่งเป็นหลักสูตรที่เปิดโอกาสให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตรเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น ผู้ที่อยู่ในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรโดยการถ่ายทอดภูมิปัญญาให้นักเรียนได้เห็นคุณค่ารักและภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน เกิดความรักและเกิดความรู้ความเข้าใจ มีทักษะในการปฏิบัติร่วมกับผู้อื่นได้ ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นผู้วิจัยได้ศึกษารูปแบบของการศึกษาจากนักการศึกษาโดยการค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศตลอดจนศึกษาบริบทของโรงเรียนและจังหวัดสุพรรณบุรีที่มีความเหมาะสม มีพันธุ์ข้าวประจำจังหวัดที่มีชื่อเสียงเป็นที่นิยม จังหวัดมีนโยบายและสนับสนุนในการทดลองและปรับปรุงพันธุ์ข้าวเพื่อเพิ่มผลผลิต อันจะนำไปสู่การพัฒนาความรู้ความสามารถ ผู้วิจัยจึงจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องข้าวไทย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จังหวัดสุพรรณบุรีตามที่ท้องถิ่นต้องการ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจ และมีทักษะในการปฏิบัติกิจกรรมสามารถนำไปใช้ได้ในชีวิตประจำวันนำไปสู่การพัฒนาตนเอง งานอาชีพและการพัฒนาสังคมตลอดจนมีทักษะในการแสวงหาความรู้และแนวปฏิบัติที่นำไปสู่การพัฒนาต่อไป โดยมีกระบวนการวิจัยเพื่อพัฒนาหลักสูตร 4 ขั้นตอน คือ 1) การศึกษาข้อมูลขั้นพื้นฐาน 2) การพัฒนาหลักสูตร 3) การทดลองใช้หลักสูตร 4) การประเมินผลและปรับปรุงหลักสูตร